

Universul

Anul XLV Nr. 43

20 Octombrie 1929

5 Lei

literar

ARISTIZZA ROMANESCU

C t i t o r i i

ARISTIZZA ROMANESCU

de VICTOR BILCIURESCU

Figura cea mai de seamă în vremea ei ce a stăpânit 30 de ani scena teatrului românesc, a închis de veci ochii la Iași unde se refugiase pe vremea războiului.

Aristizza Romanescu, împreună cu Iulian, Manolescu și singurul azi în viață Nottara, sunt din generația recent trecută, cei patru stâlpi ce au susținut pe umerii lor teatrul românesc, așa cum stâlpi ai fost înaintașii lor Millo, Frosa Popescu, Ștefan Velescu, Pascaly la vremea lor.

Aristizza este născută în casă de artiști și crescută în atmosferă de teatru: fata reputatului artist dramatic de pe vremuri Costache Demetriade, nepoată marelui artiste din Craiova Elena Theodorini, a lui Theodor și Costache Theodorini și vară primară cu celebra cântăreață Elena Theodorini, este mai târziu soția unui artist dramatic mediocru, Romanescu, de care însă rămâne curând văduvă.

E lesne de înțeles de ce într-o asemenea atmosferă Aristizza nu putea deveni altceva decât artistă.

Caz foarte rar în teatru, unde de obicei reputațiile se câștigă treptat și cu greu, Aristizza dela prima apariție pe scenă se rânduiește între reputațiile noastre, bine înțeles, nu reputația pe care i-o dă mai târziu școala făcută la Paris unde marele nostru Ion Ghică a trimis-o pe când era în fruntea teatrului Național, pe socoteala statului, odată cu Nottara, Iulian și Manolescu, ci o reputație care s'a impus până atunci crescând treptat și care a durat după aceea strălucind fără întrerupere, până în ziua când amărită și desgustată, se retrage definitiv de pe scenă.

Abia acum își publică ea impresiile din teatru: *Treizeci de ani*, impresii strânse de o viață sbuciumată, un melancolic apus de carieră, un condei care vorbește nu prin graiul cernelii, ci prin acela al lacrimilor și al otrăvii acumulate o viață. Un motto plin de adevăr, isvorând din fundul cinstit al conștiinței: „o mască pe o mască” și o prefață în care își descarcă tot greul de pe suflet și din care scapără un blestem:

„Intenția mi-era să nu las nimic în urma mea, ba să împiedic chiar și pe alții să-mi fixeze numele. Au intervenit însă stăruințe și mi-am schimbat părerea; dar dacă scriu aceste note, o fac cu scopul ca pe cei atrași spre teatru de aparente mincinoase, să-i întorcă ina-

poi, iar celor pe cari vocația i-a îndrumat deja, să le spună ce-i așteaptă”.

Reflecții amare în cari i se oglindește tot sufletul și toată starea de spirit d'în acest capitol de recapitulare a unei cariere ce începe atât de strălucit, se continuă cu atâta glorie și sfârșește în dezgust și deziluzie.

Și spovada urmează în același decor trist și amărit:

„De câte ori: cassa nu făcea nici 150 de lei și cu toate astea jucam, fiindcă pentru altceva ne băteau inimile, jucam pe nimic, pentru glorie.

De atunci m'am desgustat — scrie ea mai departe — Sunt momente în cari ajung să cred că mi-a făcut cineva femece; altfel cum s'ar lămuri că eu, entusasta de altă dată, m'am întors de unde am plecat la începutul carierei: nu mai pot suferi teatrul. Așa am ajuns.

Eu am făcut parte dintr-o altă epocă, epocă eroică; mă simt străină printre cei de azi. Teatrul cere iluzii și mai cere multe, începând cu o abnegație de martir. A fi actor, înseamnă a fi sclav: să n'ai odihnă, să n'ai sărbătoare, să n'ai părinți, să n'ai copii, să n'ai nici o afecție, să n'ai inimă.

Cu atâta amărăciune m'am ales, încât, plecând, n'aș fi dat nici reprezentația de retragere. Dar ce să fac? Trebuia, fiindcă mi rămăseseră din datorii mici suveniruri de cari voiam să scap, pentru ca cel puțin liniștea asta s'o am, deși în realitate numai când mă voiu retrage cu desăvârșire din lume, voiu scăpa de consecințele funeste ale carierei mele, căci teatrul m'a nenorocit nu numai pentru timpul cât am stat în el, ci pentru totdeauna. Chiar acum după ce am plecat din casa în care am muncit atâtă ani, sunt nevoită să-mi târăsc plictiseala pe scenele din provincie. Dacă aș fi fost o profesoară neștiută de nimeni, aș fi trăit cu leafa mea, sporită prin gradații — poate nu grozavă, dar în tot cazul mai mare decât pensia de 194 lei pe care mi-o dă statul după treizeci de ani de jug. Dacă aș fi fost „oricine”, n'aș fi dat ocaz e ministerului să mă umilească, propunându-mi cu titlul de „ajutor provizoriu” 100 de lei pe lună din fondul milelor.

Sufletește vorbind, sunt ca Gina din *Casta Diva* lui Lecca: am îmbătrânit. Mă apropii de acel somn final din care nu te mai poți deștepta. În inima mea zadarnic ar căuta cineva flacăra de odinioară; ar găsi-o stinsă și în cenușa ei

cu regret citesc cât de viu a fost odată focul. Cu cât mă depărtez de ce-a fost, dacă mi-arunc ochii înapoi să mai văd pe unde am trecut, patimile, smâjmintele, bucuriile, durerile, toate îmi apar micșorate, aproape șterse, pierdute în zare. Nu mai aștept decât o mare, o ultimă mângâiere: aceia care ne adoarme ființa, pentru a ne ușura sfârșitul”.

Crud adevăr! Sfâșietor de crud!

Să fi: treizeci de ani centrul de adorație publică, sârbătorită cum n'a fost altă artistă română până la ea; să te consumi într-o continuă emoție și să transmiți o viață de om emoții altora, să captivezi și să înalți suflete, să miști, să zgudui, să cutremuri, să storci la crimi vreme de treizeci de ani, cu prețul sleirii nervilor și sănătății tale și când, suptă de vlagă și de viață, te retragi, glorie a scenei române din vremea ta, ca să te odihnești, statul, darnic și generos cu valorile lui, te încunună cu 194 lei pe lună — reflectați bine: *una sută nouăzeci și patru lei* — și pe deasupra mențiunea onorabilă vrednă că de autoritatea respectivă care a formulat-o o sută de lei din fondul... milelor!

E atâta umilire în gestul acesta că nu poți să nu te cutremuri de rușine și recunosc astăzi că am avut dreptate în ziua când am citit în gazete seră nouilor pensionari de atunci cu dreptul cuvenit fiecăruia, să schițez această amară reflecție pe care nu m'am sfiiț s'o public:

*S'ajunși aci — pensionară
C'o recompensă de ccară —
Ce trebuia să fii ce-ai fost:
A noastră cea dintâi artistă.
Puteai să fii telefonistă,
Sau și mai prost!*

Dar ce scânteere în acești 30 de ani de carieră!... Julietta când Manolescu era Romeo, Ofelia când același Manolescu era Hamlet, amantă când Grigore era Don Carlos, amantă când același Grigore era Carl Moer sau Ruy Blas, ei au strălucit le o laltă sub răsăfățul delirului publicului, public ai cărui idoli ajunseseră. Și Getta și Iulia și toate creațiile nemuritoare d'n Alexandri, Macedonski, Lecca, Sardou, Hugo, Legouvé, Dumas, Schiller, Shakespeare, pe cari le-am sorbit noi cei ce ne-am brodit s'o urmărim dela debut până la încheiere și cari și azi ne răsculesc puternic amintirile.

Dar criza de răs d'n *Scântea* lui Pălăleron, răsul acela al Aristizzei!... Nu mai cine i l-a auzit poate înțelege de ce

se poate alătura nici un calificativ de măgulitor ar fi pentru ea: el este așa cum l'a prins cine l'a auzit în vremea aceea și cum de atunci n'a mai spus. Avea dreptate Sarcey să spună când auzit-o la Paris, „că o dicțiune așa de muzicală și un răs așa de cristalin n'a mai fost în toată cariera lui critică”.
Imi vine în minte o scenă dela o reprezentație generală la teatrul Național din vremea și regretatul Gion, pe atunci critic central la „Românul”.

Ca o lăudabilă perseverență Gion ținea ca artiștii să facă exces de apăsare pe ultima silabă ca să nu lase impresia că se suprimă finalul cuvintelor și de aceea ori un artist scăpa din vedere acest păcățel în dicțiune și trunchia cuvintelor se suprimau sau neaccentuau în deosebitele finale, stăruiua enervat asupra acestui defect invocând dicțiunea corectă, neapărat de corectă, a lui *Coquelin Aîné* sau a *Sarei Bernard*.

Doamnă Romanescu — insista Gion strigând-o în mijlocul monologului și dialogului — aci Sarah Bernard așa: aci avea cutare gest: aci șuea printre dinții blestemul susținând învingătoare ultima...

Observată, Aristizza îi replică:
— Ai dreptate d-le Gion, dar nu trebuie să uiiți că este o oarecare deosebire între Sarah Bernard care joacă la Paris și d-ta care critici aici la noi, așa cum imi place să cred că e o deosebire între Sarcey care critică la Paris și d-ta care critici aci la noi.
A însoțit replica cu răsul ei argințiu, cărui meșteșug îl poseda așa de bine și care ne-a impresionat pe toți câți aflam acolo.

Acum numai râde, nu mai transmite că, nu mai cutremură sălile pline, nu mai ridică în picioare ca s'o aclame și să învalue sub flor'. Nu știu dacă la cântău îi râde vreo floare....

VICTOR BILCIURESCU

de varate

Gion și Aristizza

Regretatul om de litere, profesorul și cronicarul dramatic dela *Românul*, fiind la o repetiție generală la teatrul Național în care Aristizza Romanescu interpreta un rol, pare-mi-se din nou, observa acesteia unele scene cari erau — zicea el — la înălțimea interpretării franceze în care Sarah Bernard juca așa, gesticula așa, debita așa, observată Aristizza îi replică:
— Trebuie să îți seamănă d-le Gion de Sarah Bernardt e la Paris și eu la București, tot așa precum acolo Sarcey și aci d-ta.

aplaudați pe autor

Când cu Iulian la teatrul de vară din Craiova, astăzi *Belle nue*, o făcea farsă a lui Ștefan Velescu: *eu e blond sau brun*, în care soția

(Aristizza și Iulian) discută aprins într-o „grecească franțuzită” dacă Iulian este blond sau brun, farsa place atât de mult, în cât cei doi interpreți sună de trei și patru ori rechemăți. Ca să nu riște o altă rechemare, Aristizza, mulțumind pentru aplauze, se adresează publicului, arătând pe Iulian:

„Piesa are să dureze pe afiș până ce o aibi Iulian ca să pună capăt echivocului, așa că aveți vreme să aplaudați pe autor, nu pe noi!”

iadeșul

În *Iadeșul* lui Alex. Macedonski — o adaptare după o legendă orientală — momentul când soția (Aristizza) bănuiește că-și ascunde amantul în dulap, dezamăzându-l soțul cu acel „iadeș” neașteptat, a plăcut atât de mult publicului în cât piesa a fost multă vreme ținută pe afiș.

Când după ultima reprezentație afișul vestește altă piesă, Aristizza spune râzând colegilor:

„Să știți că de astă dată directorul, în iadeșul lui cu autorul, l'a rămas pe aceasta. Pentru scurtă vreme însă, căci iadeșul a fost de când lumea”.

Aristizza și Manolescu

În turneu cu Gr. Manolescu în provincie, Aristizza se brodește să fie de față la regularea scotelelor după reprezentare.

— Băieți — zice Manolescu — rețeta proastă, cum ai văzut, așa că rost de leafă nu e deocamdată.

Mai în glumă, mai în serios, unul din trupă protestează:

— Bine, d-le director, drept e asta? Adineauri conte cu ghețe de lac și acum cu ghețele pleznite?

— Ce să faci mai dragă?... Asta e partea noastră de răsplată!

— Dar îți veneau bine ghețele de lac?

— Intervine Aristizza.

— Parcă erau comandate pentru mine...

— Atunci de ce le-ai mai înapoiat?... Trebuia să te uiiți cu ele în picioare.

fac pe Călugărița

În vilegiatură cu Haralamb Lecca, Aristizza Romanescu se oprește două zile la mănăstirea de maici Suzana de pe Teleajen (Prahova). Simpatice și apropiate cum era, din primul ceas ea se împrietenește cu maicile cari ar fi vrut s'o rețină mai mult.

La plecare, stărița îi spune că dacă ar fi vrut să se călugărească ar fi fost cea mai iubită maică din toată mănăstirea și i-ar fi dat cea mai arătoasă chilie.

Aristizza pufnește de ris.
— Dar de ce rizi cu atâta poftă, fata mea?

— Fiindcă, măicuță dragă, răspunde mângâind-o Aristizza, eu nu pot să fiu călugăriță, eu pot să fac pe călugărița.

socru

Bătrânul Alexandru Manolescu, tatăl lui Grigore, notificase acestuia să nu-i mai calce pragul casei și că l' desmoștește fiindcă s'a făcut „păiață”. (Asta era considerația pe care o acorda bătrânul actorilor). Bătrâna însă, mama lui Grigore, își primea fiul pe furis când lipsea tatăl de acasă.

Intr'una din vizitele acestea, Grigore Manolescu prezintă mamei pe Aristizza și atâta impresie bună a făcut asupra bătrânei că a împins dragostea pentru

ea până a pretinde bărbatului să-și dea consimțământul la căsătoria tinerilor, ceace firește bătrânul a refuzat cu încăpățănare până a închis ochii.

V. B.

NOTE BIOGRAFICE

Aristizza s'a născut foarte probabil în 1857, zicem, foarte probabil, fiind că data aceasta nu e luată după vreun document doveditor, ci numai după indicațiuni în măsură să fie crezute.

Este fiica artistului dramatic Demetriade contemporan cu Millo și Pascaly, sora mai mică a poetului Demetriade colaborator pe vremuri la *Literarul* lui Alex. Macedonski și la *Revista Literară* a lui Th. M. Stoenescu. Prin alianță, era nepoata Theodorinilor din Craiova, a vestiților actori Theodor Costache și Elena Theodorini cari au susținut acum 50 de ani cu arta lor teatrul craiovean și vară cu cealaltă Elenă, marea cântăreață cu reputație mondială.

Ulevă distinsă a conservatorului din București de sub direcția lui Ștefan Velescu, Aristizza, această odraslă a unei familii de artiști, se produce pe scenă îndată după absolvirea lui și este remarcată dela primele debuturi pentru vioiciunea jocului, sonoritatea dicțiunii și pentru frumoasa-i înfățișare scenică.

Foarte tânără se căsătorește cu un artist mediocre, Romanescu, dar rămâne văduvă după doi sau trei ani, interval de timp suficient totuși ca să-i stabilească o reputație de mână întâi în teatru, ceia ce explică faptul că ea rămâne pentru toată cariera ei artista *Aristizza Romanescu* chiar când este soția lui Mihail Grigore Manolescu.

Temperament dramatic de mare vocațiune, Aristizza creează la noi cu un succes din ce în ce mai răsunător rolurile marilor dramaturgi traduse pentru prima oară la noi: „Ofelia” lui Shakespeare, creația colului feminin din „Hoții” lui Schiller, creația din „Scârțea” lui Pailleron, regina din Ruy-Blas a lui Victor Hugo, în afară de rolurile prezentate mai târziu de autorii noștri, Alecsandri, Hasdeu, Bengescu, Olănescu, (Ascanio), Al. Macedonski și atâtea altele cari au consacrat-o definitiv.

Pe vremea directoratului marelui nostru cântăreț Ion Giuca, ea a fost trimisă la Paris pentru completarea studiilor împreună cu Iulian, Notara și Manolescu și la înapoiere admiratorii talentului ei au putut face fericită constatare a ascendentei acestui puternic talent.

Se știe că refugiată la Iași, pe vremea războiului, marea noastră artistă venită acolo bolnavă, n'a reușit, cu toată îngrijirea, să împiedice o înrăutățire crescândă a bolii și a fost înmormântată acolo.

Dintre colegii ei de odinioară nu se gădește nimeni să stărue pentru aducerea rămășițelor ei în București, ceva mai aproape de scena pe care a îndrăgit-o mai mult și căreia i-a dat partea cea mai largă din sufletul ei?..

V. B.

p o e z i e

ASCULTÂND TIMPUL

Dă Timpul în seară și suc cu-ascușiș de vioară.
Timpul de azi care mâine și 'n veci
Aripi va'nchide în ziduri reci;
Dă Timpul în seară și'n toate arcușul scoboară.

Strada, cândva de ierburi în vânt,
— Azi fluviu de gloată și roți curgătoare,
Sună în lung galopată de soare,
Strada ce-a fost și va fi sub pământ!

Și seară cu seară, pe-acoperișuri se-așine
O umbră ce 'n lemnul culcat subțire
Tremură corzi de 'nceată sfârșire.
Mai sus, mai departe și tot mai puține.

GEORGE GREGORIAN

P E I S A J

Cu stoguri mari de aur și blonde elăi de fân
Pornește-alene, vara, spre zone tropicale,
Pornește-alene, vara, și 'n urma ei rămân
Intinse miriști triste de mărăcini și jale...

Ducând trifoi din luncă și păsări din dumbrăvi
Călătorește vara spre magice limanuri
Și carele 'ncăcate de prăzi, ca niște năvi,
Se duc spre țări streine cu aurul din lanuri...

Privesc cu ochii umezi magnificul bagaj
Pierind în orizontul cu irizări de perle...
Lumină, flori și cântec au fost ca un miraj;
Pustie-acum rămâne pădurea fără mierle.

În scârțâit de roate, cu boi ce trag la pas,
Privesc cum pleacă, vara, pe magicul ei drum,
Iar sufletu-mi nostalgic în urma ei rămas
Respiră cea din urmă șuviță de parfum!

MIRCEA DEM. RADULESCU

SBORUL VISURILOR

În falfâiri de aripi ușoare, diafane,
Neantul, ca un monstru, al visurilor stol
Îl înghiți deodată... și-al sufletului gol
Adânc vuii sub pumnul durerii suverane...

Vei plânge toată viața pe groapa lor, sărmane,
Cu frunzele ce 'ntr-una dau toamnelor ocol,
Și ernile silhastre de ghiașă dela pol
Furtuni deslănțui-vor pe-a sufletului rane.

Zadarnic vei străbate cu suflul amintirii
Trecutul drag și clipa divină a iubirii,
Într'un amurg când singur pe câmp vei rătăcii;

Va fi târziu atuncia și nu vei înțelege
Cum n'ai putut cu visul deodată a muri..
Și 'n urma lor doar serumul uitării vei culege.

SEB. HORTOPAN

R U G Ă...

I

O Doamne !... tu atât de bun și mare !
Și 'ndurător cu cei ce Ți se'nchină
De ce'mi răpiși ce-avui mai drag sub soare ?...
Ce Ți-am greșit ? eu nu mă știu de vină.

II

O viață 'ntreagă, Ți-am purtat credință
Sperând în nesfârșita-Ți bunătate ;
Îți imploram cu atâta umilință
Doar pentru el... pușină sănătate.

III

Și nu Te-ai îndurat o Doamne Sfinte !...
Nici milă n'ai avut d'asa durere.
Luatu-mi-ai sof, frate și părinte,
Atâta doar, avut-am mângâiere.

IV

Acum când n'am dece mai trăi'n lume,
Când inima mi-e tristă și pustie
Indurate o Doamne de-al meu nume,
Și-alătură-l lâng'al lui pe vecie.

MARIOARA V. BRUNET

T E P E Ș

de LUDOVIC DAUȘ

la repertoriul Teatrului Național din București figurează tragedia istorică în versuri datorită colaboratorului nostru, adătată în jurul furtunosei domnii a lui Vlad Draculea numită Tepeș.

Publicăm aci începutul acestei tragedii. Vladislav, Domnul Munteniei a plecat din Târgoviște pentru a nimici pe cel care s'a răzvrătit împotriva-i.

Au sosit la Curtea Jelurite zvonuri. Tăpala singur e mai informat și așteaptă venirea noului Domn.

Scena reprezintă fațada Curții domnești, cu o îngrădire de zid, de-asupra căreia se zărește în fund Târgoviștea.

VOICA

Unde vine, dacă înfrânt-a pe Vladislav?

TĂPALĂ

L'a înfrânt :

Unde azi el urcă în scaun, cellalt e la pământ.

VOICA

Unde Bălea ce făcui-o cu castea-i?

TĂPALĂ

Cerbicia

Unde fost neputincioasă : la rându-i bătălia
Unde seară a pierdut-o.

VOICA

Și unde e acum?

TĂPALĂ

Unde desc spre Tara Băneși prin munte-și face drum
Unde se-al întâlni pe Domnul fugar, ca împreună
Unde smuță Secuimea... Vor căuta să pună
Unde ocupă domnia cea nouă.

VOICA

Te 'ndoești

Unde Vlad Draculea 'n scaun va sta?...

TĂPALĂ

Una râvnești

Unde alta se întâmplă, că soarta-i schimbătoare.

VOICA

Unde vrea înfăptuirii stă 'n noi.

TĂPALĂ

Uitat-ai oare

Unde întotdeauna urma alege... Soris de-o fi
Unde Vlad, urcat în scaun, să poată și domni, —
Unde se împlină, sunt sigur, cu vârf și prisosință
Unde se vede pusă în rănsul... Ar fi o biruință
Unde se vede însemnata cum noi n'am mai trăit
Unde zilele lui Mircea cel Mare. De-i sortit
Unde să lasă dimpotrivă și Vladislav să vină
Unde să ai lui 'napoi în scaun, nici soare, nici lumină
Unde să ai mai vedea ; — plăti-vom păcatul de-a fi fost
Unde Vlad ! și doar secuimea, cu rost sau fără rost,
Unde să găturile noastre o să-și încerce fierul.

VOICA

Unde să știeștia asta cum vrei s'o rabde cerul?

TĂPALĂ

Unde să ai în două rânduri : cu mine în Tarigrad
Unde să ai văzut de-aproape ce strașnic om e Vlad.
Unde să ai pum mădejde în rănsul, — dar mi-i cam zdruncinată
Unde să ai dința în izbândă.

VOICA

Din ce pricină tată?

TĂPALĂ

Unde să ai cred în boerime și nu cred în norod.

VOICA

Unde să ai ca struni Vlad bine, n'aibi grijă...

TĂPALĂ

Un năvod,

Unde să ai scoate un om singur la mal, — și-i grea povară

Când trebuie năvodul să-l tragi pe-o 'ntreagă țară.

VOICA

Eu sunt încrezătoare că doară și din foc
Ieși teafăr când te-ajunge o leacă de noroc ; —
Și Vlad, născut-ți tată în zodie mănoasă :
Că stele călătoare cu cozi mult luminoase
I-au însemnat venirea...

TĂPALĂ, zâmbitor :

Ei asta ! ei, mai știi !

Tu spulberi cenușul din gându-mi și mă 'nvii.
Dea Dumnezeu să-ți iasă pe vrere prorocirea
Să pot vedea alături de vis înfăptuirea.

VOICA

Înfăptuirea, tată, o poți grăbi. În Sfat,
Din toți boerii țării ești cel mai luminat
Cuvântu-ți cântărește și prin ce-ai fost odată
Sub Mircea, — și bărerea-ți e bine cuvântată ; —
Apropie boerii de Vlad.

TĂPALĂ

E lucru greu,

Că's fără de credință și fără Dumnezeu.
Viteazul Bălea singur în jurul lui mai are
Un bun mănunchiu de oameni și e și-o mână tare.

VOICA

Să-l fi mormit de partea lui Vlad.

TĂPALĂ

Am încercat

Dar cine să întorcă pe-un om ne 'nduplecat
Ca el, — ce cu Hunade a apărat Belgradul
De Mahomed, și care deschise apoi vadul
Lui Dan la moștenirea lui Mircea?...

Apare în stânga Pârlea și Cătălina.

Tăpala îi arată cu mâna Voichii și vorbesc încet.

CATALINA foarte aprinsă :

Loc ți-am dat

În rând cu toți boerii, au nu-i adevărat ?

PARLEA, moale :

Adevărat.

CĂTALINA

De-o să se 'ntâmpile ca Vladislav să cadă,
Și Vlad o să 'ntâlnească în zâmbetu-mi o nadă.

Văzându-l fosomorât :

Ce-i mutra ta ?

Urmându-și ideea :

...Atuncea te-oi ridica, ți-o spui,

Baharnic, ori vistiernic.

Bade :

Ce-ți pasă 'n patul cui

Mă culc ! Mi-ești drag, știi bine!.. și trupu-mi ce-are aface
De-o îndulci pe Domnul cel nou ca s'avem pace !

Sentențioasă :

Azi Vlad e cel mai tare !

Zărind pe Tăpala

Și iață omu' lui.

Puternicul Tăpala... Să vezi eu ce-am să spui,
Hai, vino..

Înaintează mândră spre mijlocul scenei și vorbește eragerat de tare cu vâdită intenție de a fi auzită :

Pentru Domnul cel nou, mi-oi pune strae

Ca pentru înviere, și'n coama mea bălae
Un rând de flori...

Porneste repede și dispore în fund cu Pârlea.

TĂPALĂ, privind după ea :

Spurcata.

Văzând pe Ursan, armașul care s'a apropiat.

Chemă ai pe boeri?

URSAN

Chemat.

Plecându-se, mai mult șoptit :

De pe colnicea pădurei, doi oieri

L A F A B R I C Ă

de AL. POPOVICI

Trecând întâmplător prin Ivry, — o-rășel din marginea Parisului. — citesc afișe mari, cari anunță că la fabrica de conserve „Estival” se angajează lucrători pentru muncit cu brațele.

Iată o bună ocazie socotesc eu.

Și mă prezint imediat la fabrică.

Traversez o curte enormă, plină cu păstăi de mazăre și frunze de ceapă uscată. În fundul curții, un sopron mare de zid, în care mișună un amestec înform de bărbați și femei. E fabrica propriu zisă.

Săr peste câteva hăltoace murdare, de un lichid alb-verzui și ajung în fața sefului de fabrică. Bănuiesc, desigur, pentru ce am venit, căci fără să-mi dea răgaz să încep vorba, mi se adresează :

— Vii pentru lucru ?

— Da.

— Bine ; te-am angajat. Măine dimineață la ora șapte să fii aci.

Și-atâta tot. Simplu ca bună ziua.

Faptul mă uimește cu atât mai mult, cu cât venisem aci fără prea multă nădejde, — așa, numai ca să încerc. — Ștind bine că de obicei străinii nu sunt primiți la lucru, în întreprinderile franceze, decât cu multă greutate. Încercasem, doară, de zeci de ori, în alte părți ; fără succes însă.

La ora șapte dimineața, găsesc fabrica în plină fierbere, ca și în ajun. Lucrători nu sunt prea mulți. — Îi văd sosind odată cu mine, — dar cele câteva mașini și cazanele merg din plin.

Am îmbrăcat un costum mai prost, dar păstrez, — din lipsa momentană a altora, — cămașe bună și pantofi de lac.

Ceeace nu impresionează cătuș de puțin pe seful de ateliere, care tot atât de laconic ca și în ajun, îmi ordonă :

— Treci de te desbracă repede, în magazia de colo ; du-te apoi la cazane și dă ajutor.

Mi-am agățat haina și pălăria pe o bucată de lemn prinsă între două lăzi, mi-am suflinat mânecile și m'am dus... la cazane.

Sub robinete din cari timp de câteva

ore a curs apă fierbinte, se înșiră la rând vreo douăzeci de cazane din tablă galvanizată, mari cât toate zilele, încât ai putea fierbe în ele un vițel întreg.

Cazanele sunt pline cu mazăre boabe și trebuie transportate, pentru spălare, la apă rece. — în cealaltă capăt al atelierului.

Operație pe care aveam s'o fac eu, în tovarășia unui arab înalt și spătos, cu fruntea îngustă și privirea săracă.

— Pune mâna și ridică ! îmi ordonă arabul, apucând cazanul de o toartă și arătându-mi cu ochii toarta cealaltă.

Pun mâna și... ridic. Sunt surprins oarecum de această bruscă intrare în materie, fără nicio introducere, fără nimic. Nu știu de ce, simt o desiluzie. Mai ales că nu sunt învățat cu muncă de acest fel și cazanul e greu. Atât de greu încât pierd controlul mișcărilor și în neștiire, cu dinții strânsi și mușchii toți încordați, cale prin hăltoacele vâscoase, fără milă pentru bieții mei pantofi de lac.

Așezăm cazanul sub un robinet cu apă rece și ne întorcem să luăm altul. La al al șaselea cazan, simt că nu mai pot căra cu mâna stângă. — singura pe care o utilizasem până acum. Zadarnic îmi concentrez toată voința și poruncesc mușchilor ; neputința mă învinge iremediabil.

Fac deci tovarășului de muncă un semn.

El mă privește, fără să priceapă :

— Ce e ? Ce vrei ?

— Să mă schimbăm mâinile ; treci și tu de cară cu stânga.

Dar arabul știe el ce înseamnă asta. Se face deci că nu pricepe și-mi răspunde ceva într'o limbă neînțeleasă.

Văd că n'o scot la capăt cu el și mă hotărâsc să las totul baltă și să plec.

În aceeași clipă însă, șeful de fabrică se apropie grăbit și mă chiamă print'r'un semn :

— Ia lăzile acelea de lângă intrare și cară-le în magazie, ca să găgăim locul.

Pornesc glonț, de teamă să nu se răzgândească. Sunt fericit aproape. Căci ce poate însemna o ladă cu cincizeci de cutii de conserve. — grea deci de vreo 50

kgr., — pe lângă cazanul cu peste 20 kgr. de mazăre în el.

În magazie, unde sosesc cu prima ladă încep să înod relațiuni diplomatice. Fără adică cunoștință cu Pierre Follet, ca mă interpelează din vârful unei scări unde se cocoșase ca să așeze lăzile :

— Ei, tinere, nu te trece cu firea ; n'ai nici un folos. Ori te grăbești, ori tu tot alăta câștigi ; iar patronii tot lionari rămân. Ascultă-mă pe mine, Pierre Follet, care de treizeci de ani lucrez în fiecare seară, ceea ce câștig în fiecare zi.

Pricep îndată, că deasupra mea, — scară adică, — se află un răzvrătit. Știu însă ce să-i spun pentru moment, ca să nu tac din gură proteste, în treb :

— Aveți un chibrit ?

— Am ! Dar tu ai o țigare ?

— Desigur. Poftiți !

— Așteaptă atunci, să mă scobor. Tu nu e voie de fumat, dar vom trece în „long” la mine.

„Salonul” e în colț strimț de un metru patrat, între două rânduri de lăzascuns de orice vedere profană.

Deși lucrătorii francezi se tutuiesc între ei și tutuiesc pe toată lumea, Pierre Follet e însă cu cel puțin 25 de ani bătrân decât mine și nu pot să-i vorbesc decât la plural. E semnul de respect bătrâneții pe care îl dau împotriva unei mele de a fi „în notă”. Ceeace mă mite lui Pierre Follet să ia asupra un ton de o incontestabilă seriozitate :

— Văd că ești străin ; din ce țară ești ?

— Din România.

— Aha ! Cunosc ! Am fost și eu în România, la Belgrad. Eu am voiajfat foarte mult în tinerețe.

— Adevărat ! — mă mir eu, nu însă ignoranța geografică a lui Follet (cu un ziar mare din Paris nu anunța că Regina Maria a României se află în palatul dela Cotroceni, de lângă Budapesta ? Eroarea lui Follet era mai mică decât punct de vedere kilometric, căci Belgradul e mai aproape de București decât Budapesta).

În timp ce fumăm, tovarășul de lucru îmi dezvoltă o teorie financiară-revoluționară :

— Vezi tu, raucim aici ca vitele, ca câștigăm exact cât trebuie spre a nu muri de foame. Știi ce salariu primim pe oră ? Nu știi, desigur, căci e prima ta zi de lucru. Ei bine, ni se plătește 2,80 fr. pe oră. Trebuie să muncești zece ceasuri pe zi, ca să câștigi 28 de franci.

— Cum se poate ! — mă mir eu, știu că în alte părți salariile minime pentru lucrătorii nespecialiști sunt de cel puțin 4 franci pe oră.

— Adevărat. — mă lămurește Follet, dar în alte părți plata se face la săptămână sau la chenzină. Aci însă, ești plătit în fiecare seară. Și dacă într'o zi nu ai băut toți banii, cum am făcut eu, urmarea nu mai ai fond de rezistență pentru o săptămână sau două, dai fuga și unde ești plătit prost, dar zilnic ca să nu crâpi de foame. Patronii știu foarte bine acesta și profită de mizeria noastră, culându-ne. Căci dacă ar fi să plătească la chenzină, n'ar avea în fabrică nici un lucrător mai eficient ca 4 fr. pe oră.

— Așa ? — nu mă mir iarăși.

Au și zărit mari noui de praf și-o scăpărare
De sulți.

TĂPALĂ

Stau armașii de pază ?

URSAN

Fiecare

La locu' lui, — și îndată ce Domnul o intra
În târg, au să și înceapă ai noștri-a buciurna.
Și grabnic clopotarii din clopote-au să sune.

VOICA

Dar tu, chemând boeri, nu te-ajucași a spune,
Că vine Vlad ?..

URSAN

Nu,

Pleacă, un gest al lui Tăpală arătându-i că poate să
se ducă.

VOICA, disprețuitoare :

Bieții boeri, ar fi fugit

De spaima socotelei. — Avea-va de plovit
Draculea 'n păcătoasa lor turmă...

LUDOWIC DAUS

R E V A N Ș A

de SĂRMANUL KLOPȘTOCK

Nu s'a strecurat adolescență pe vremuri care să nu fi fost turburată de obsesiunea actoriei. Actoria s'a pus în calea multor cariere. Ea a fost de cele mai multe ori, desesperarea părinților, dar nu mai puțin și desnădejdea acelor cari nu puteau intra în conservator din cauza amenințărilor de acasă. Foarte mulți însă, dintre cei ce au îmbrățișat vremelnice actoria și apoi, convingși de lipsa chemării lor pentru teatru, au abandonat-o, sunt astăzi înalți demnitari ai statului, precum foarte mulți dintre cei reși-au trăit zadarnic papucii spre teatru conservator din calea Dorobanților, — pseudo-actorii ratați, — astăzi ar fi ocupat aceleași înalte demnități, dacă conștiința și pătrunderea de sine a completei lor lipse de talent i-ar fi prevestit la vreme!

Nu e mai puțin adevărat însă, că me-la rezultatului acestei bizare alternative a fost aceea că, o mare parte din cei ce pe vremuri au dibuit o carieră precară, la întâmplare, având dubiul alegerei, cinstesc astăzi cu personalitatea lor artistică, faima întâiului nostru Teatru Național, precum cei desgustați de o breasă rău aleasă pentru timpurile în care trăim, ar fi îmbrățișat deopotrivă laurii aceleiași glorii, la o altă pensionarii de astăzi ai Thaliei, în cazul unei ursite mai puțin ingrătă care s'a așezat în drumul indeciziei preferințelor lor.

Oricare ar fi însă epilogul șanselor între cei hiritisiți cu darul actoriei și cei ce au și astăzi nostalgia de a putea „încă” tâlmăci pe „Hamlet”, conservatorul și în deosebi actoria, a fost conștiința iremediabilă a visurilor trecute pentru generațiuni! Pletele, lavalieri și mustața rasă erau epidemia „en vogue” a băncilor primelor clase de liceu. Nu a existat liceu să nu fi avut actorii lui Bozianu, Gălușcă, Cezar Ionescu, Lencheșel, Anestiu și Nanu, erau cei mai febrili idoli ai viziunilor de imberbă nămintă.

Ne strecurăm printre ei, corigenți... inepigibili, la spectacolele în cari apăreau sporadic, vara, în stagiuni efemere la periferie amatoare de teatru menta-

litatei și al timpurilor lor, adorându-i, imitându-le ticurile, copiindu-le mimica și caracterele, modelul pălăriilor și linia umbletului, având impresiunea că facem parte din trupa lor, că vom juca chiar în seara aceea, împreună cu ei, sau că, în orice caz, înfățișările noastre astfel compuse, le-ar putea prea bine atrage atențiunea și că la un moment ne-ar face propunerea vreunui angajament! Dar visul întârzia.

Traducerile lui „Salustius” ne scutura de frigurile acestei fătarnice beatitudini, cu înăcrilele lui construcții de fraze, iar actoria se deplasa vertiginos, mai cu seamă că amenințărilor de acasă nu întârziău să se interpună visului. Dar cu riscul oricărei sancțiuni, lavaliera stropită cu buline, pletele și leoneza, își păstrau intransigente, pozițiile avântului actoricesc.

Vara, în vacanța mare...

Inchiriasem vremelnice, scontând rețele viitoarelor serate, legenda sală „AMICITIA”, Călin Dușășescu coada clasei la toate materiile, dar în schimb fruntea „trupeii”, selecționa asiduu talente Zarvă mare în sala de gimnastică a liceului: Repetiții febrile, înfringurate, frenetice dar profund deslănate. Se reflecta deocamdată asupra piesei de debut urmând ca „repertoriul” să fie fixat definitiv în eventualitatea unui succes. Afize scofalcite, grosolan schitate, anunțau în curând „NEMTOAICA DIN VIDIN”.

Premiera!

Rumoare stupefiantă în sală, nevrositate și ordine între culise, jale și desconcentrare la casă unde motăia desamăgit Alexe Stoilov, decanul repetenților, care solicitase stăruitor să facă și el parte din trupă, chiar așa fără talent, și chiar fără să joace, primind ghisetul de bilete numai pentru... cultul instituțiunii!

La orele 7 seara un afiș înapoiat al „directiei” anunța o simțitoare scădere a prețurilor. Câteva bilete se declanșară silnic din cartioanele casierului. La orele opt, un alt afișit scobora radical prețu-

rile! Alte câteva bilete se desprinseseră anevoios din blocuri.

Pentru „atmosfera”, directorul trimese la ora opt și trei sferturi câțiva mesageri de ai trupei, ca să adune în grabă, la întâmplare, din uliță, spectatori... *gratui!*!

La orele nouă, sala prezinta un aspect mulțumitor. Cortina se înălță îndurerată, bălăbănindu-și nehotărîtă pânza gudronată și în undele căreia se scoafalceau desenerile grosolane ale emblemelor tuturor capriciilor Thaliei! Directorul care își distribuise, „din oficiu”, rolul cel mai gras, apăru solemn într'o cămașă țărănească, machiat cu masca profesurului. Mocianu!?

Cei cu intrarea gratuită îl strigară frenetic pe nume. Directorul se înclină îndelung și reprezentația începu. Eroul celui de al doilea rol, tot pe atât de „gras” ca și cel dintâi, căzu între râpele de carton ale decorului, răpus de un glonte dușman.

— „Mi-e sete! murmură „eroul” luându-și suflul cu drapelul în mână și cu o adâncă rană de cărmăz în dreptul inimii

„Aduceți un pahar cu apă, urlă directorul cu o intonație de stentor.

— „Nu e apă mă, nu e apă! șoșoti cineva dezesperat, (între culise.

Dar șosoteala care fusese auzită de întreaga sală, directorul nu o auzea, — textul cerând imperios apă!

— „Aduceți un pahar... de apă! tună din nou directorul mai sentențios, voind să intimideze pe cei ce nu se inspirau să facă rost de un pahar, fie chiar fără apă!

— „Nu e apă mă, n'auzi odată că nu e apă!? se repetă îndignat țipătul dintre culise.

„Eroul”, cu tot delirul morței, presimțind catastrofa, băigui dintre dărătmăturile de hârtie, salvând scena:

— „Nu mi-e sete de apa voastră, ci de glorie mi-e sete!

— „Când îți-o plesni două palme, auzi câinii în Giurgiu! se răsti directorul în plină scenă, iesit din minți! Ori ne ținem strict de litera textului, ori te eliminăm din trupă ca pe o mășea stricată!

Apoi îndreptându-și indignarea din nou către culise, mai autoritar, doară s'oi ivi paharul:

— Aduceți un pahar de apă!

— „Nu e apă mă, nu e apă, nu mai pricepi odată?!

Directorul pierzând definitiv speranța respectului strict al literei textului și văzând că paharul nu mai avea să sosească, modifică îndată, *cu dela sine putere*, textul, replicând cu o nețărmită înduioșare în speranța unui formidabil efect:

— „Mori așa, fără apă, neadăpat, martir al sfintei cauze!

— „Ba să mă erți d-ta! După ce vă joc de „gratis” să mai mor și cu limba uscată în gură! Mi-e sete, vreau apă, se răfoi „eroul” eșind exasperat din pivnițele de mucava ale decorului!

SĂRMANUL KLOPȘTOCK

Așa, băete. Și află că, cu toate acestea, sunt aci lucrători, în special „sidi” (nume dat de francezi algerienilor din nordul Africei), cari muncesc 15 și 16 ore pe zi. Incep lucrul la cinci dimineața și l'armină la zece seara. Câștigă astfel 40 franci pe zi, din cari economisesc 35.

— Nu se poate. Cum poate trăi un om cu cinci franci pe zi?

Uite, trăește. Se hrănesc numai cu pâine goală și dorm mai rău ca vitele, laie peste grămadă, în câte un șopron.

La prânz, beau cu mândrie, jumătatea cea de vin roșu. Așa cum văzusem că ac toți muncitorii francezi. Pricpe acum înefacerea superficială a alcoolului, care închiuște mușchii secătuți de eforturi.

Pe inserat, după zece ore de muncă epuizantă, mă simt la capătul forțelor.

Căci, cu toate sfaturile înțelepte ale lui

Pierre Follet și cu toată bunăvoința cu care aplic principiile românescului „chiul”, am muncit peste măsură.

Îmi primesc salariul: 28 franci, din cari mi se dau în mână 26, iar 2 fr. mi se rețin, ca un fel de garanție. A doua zi însă, voi primi salariul complet. Cum într'o zi sau alta, tot voi pleca de aci, garanția va rămâne în folosul fabricei. Și la câteva mii de lucrători cari se perindă într'o vară pe la fabrică, cei doi franci ajung să formeze o sumă frumusească. Nu cumva Pierre Follet, a avut dreptate, când tuna și fulgera împotriva muncii speculate?

Mă culc zdrobit și dorm fără vise. Am avut grije să pun ceasul să mă deștepte la orele șase dimineața.

Nu știu însă cum s'a făcut, — căci desi ceasornicul a sunat, — când am deschis ochii era ora 1 d. a. și mă chinuia o foame cumplită.

Așa că, la fabrica de conserve nu m'am mai dus. Păcat de garanția de 2 franci.

Paris

AL. POPOVICI

CETATEA HOTINULUI

de MIH. POPESCU

Turcii, pe deoparte ca să poată ține în deaproape supraveghere pe Poloni și Moldoveni, iar pe de alta ca să pună încă un obstacol înaintării rusești, puseră să se ridice, la începutul secolului al XVIII-lea, cetatea Hotinului. (1)

Înainte vreme aici, pe platoul format

După un plan ridicat de inginerii ruși, în timpul războiului ruso-turc din 1768—1774, cetatea Hotinului se prezenta în felul următor. (4) Fig. I.

Punctul principal al cetății îl forma vechiul castel A., înăuntrul căruia se afla o veche biserică ortodoxă, B. trans-

forma principală (2), ce ducea în oraș; poarta apei (10) prin care se mergea și spre târgul Atachi și poarta (9) prin care se mergea spre ruine (13).

Porțile erau prevăzute cu gropi, între 8—12 klastere, peste care erau punți ce se ridicau.

În fața zidului cetății se afla un șanț adânc de 1 klastere și larg de 4 klastere, fără val de pământ având doar numai o redută triunghiulară, în fața bastionului (4).

Casele din cetate erau mici, făcute din lemn și acoperite cu țiglă. Străzile înguste, neregulate și nepavate.

Astfel se prezenta vestita cetate a Hotinului, care fu dărâmată după ce Basarabia fu anexată de Rusia, după 1812.

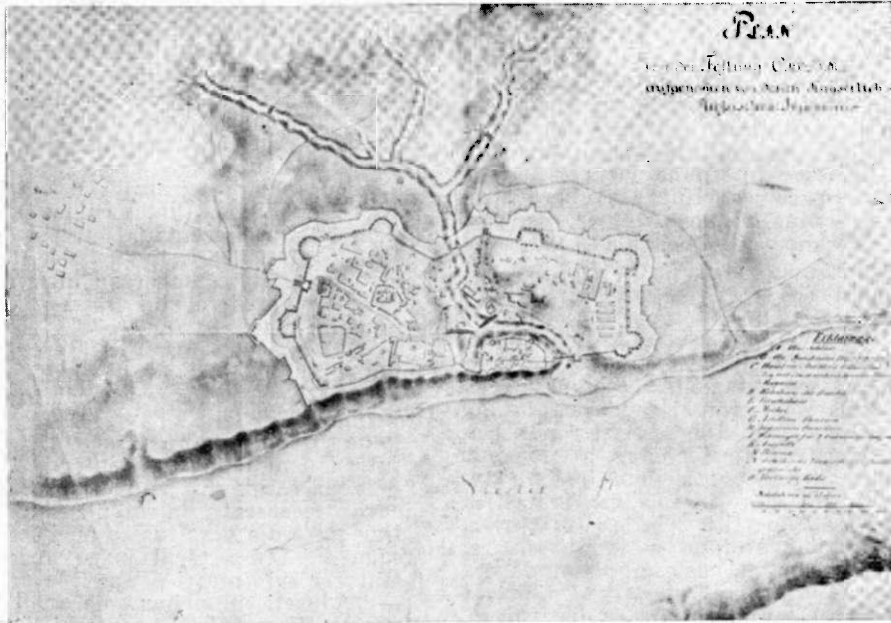
Figura II-a contemporană cu evenimentele războiului Ruso-Austro-Turc din 1787—1792, este lucrată la Viena la Loschenkohl și ne înfățișează, în fund, vederea generală a cetății Hotinului bombardat de pe malul stâng al Nistrului, din Rusia, de către armatele austriace, comandate de prințul Coburg.

Vederea este admirabilă și stâncile ce se ridică chiar din malul apei Nistrului, pe care este așezată cetatea se pot observa minunat. Deasemenea se mai poate observa asediul general al cetății precum și bastioanele ei.

În figură se mai vede și moda soldaților austriaci cari aveau peruci cu coadă, de unde a rămas la poporul nostru expresia „nemții cu coadă”.

Ofițerii petrec la o masă improvizată cinstind în speranța cuceririi acestei cetăți, iar soldații, unii se înstreșesc, alții lucrează din răspuțeri la tunuri ce sunt puse în funcțiune.

Figura III-a, tot contemporană, lucrată deasemenea la Viena de I. Marken, ne înfățișează vederea generală a cetății Hotinului, văzută dinspre uscat, de pe pământul Basarabiei.

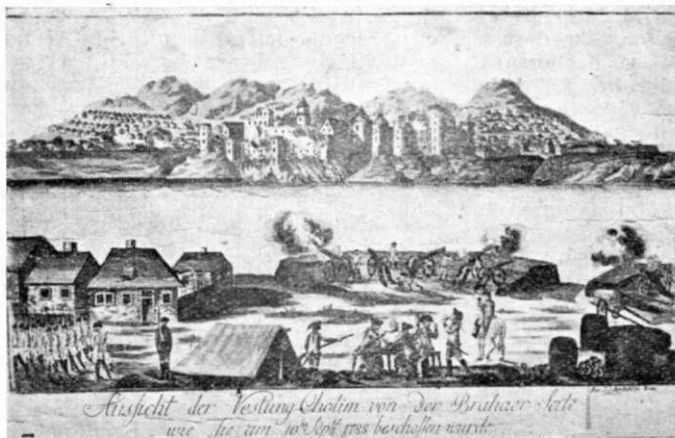
Planul cetății Hotinului făcut de ing. ruși între anii 1768—1774

de stâncile ce se ridică pe malul drept al Nistrului. Domnii Moldovei își făcuseră un Castel de apărare împotriva Polonilor.

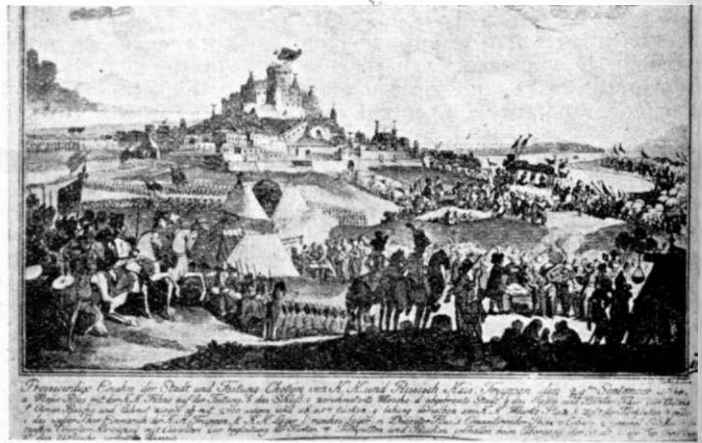
Castelul Hotinului fu dărâmat din po-

formată în moschee și un depozit de munițiuni C. Zidul castelului avea două turnuri rotunde și două porți, una la sud și alta la nord.

Împrejurul castelului erau în D. lo-

Vederea generală a cetății între anii 1787—1792

Cetatea Hotinului văzută de pe pământul Basarabiei

runca lui Alexandru Lăpușeanu în a doua domnie, (2)

Împrejurul acestei castel, Turcii, după ce-l reconstruieră, făcură o cetate puternică în jurul căreia s'au purtat lupte aprige între Ruși și Turci. (3)

Austriacii, deasemenea au fost stingeriți de așezarea Hotinului și Iosif al II-lea își făcuse aproape un ideal din trecerea acestuia sub stăpânirea austriacă.

cuința comandantului cetății, în E magaziiile cu provizii, în F o moschee în G cazarmile artileristilor, în H locuințele inginerilor, în I cazarmile ienicerilor, în M o fântână, în N locuințele Grecilor, Armenilor, Evreilor și Turcilor, ce locuiau în cetate și în O, băile turcești.

Toate acestea erau inconjurate cu un zid gros de 4 pietre și înalt de 6 klastere (1), prevăzut cu 3 bastioane rotunde și 3 dreptunghiulare.

Aici ni se înfățișează capitularea Hotinului, în războiul mai sus amintit, și

1) N. Iorga. Istoria Românilor București 1920 pag. 350, spune că cetatea a fost ridicată la 1713.

2) N. Iorga. Istoria Românilor. București 1920 pag. 186.

3) Austriacii, în timpul războiului dela 1788—1791, l-au asediat din Februarie 1788 până în

critica literara

CEZAR PETRESCU: „Simfonia fantastică”

Cu „Simfonia fantastică” prodigiosul talent al d-lui Cezar Petrescu ne-a conștientat încă odată ceea ce știam: înalta valoare literară și estetică a talentului său în continuă creștere și în continuă varietate.

Fără să intenționăm o analiză a unei opere apărute acum 5 luni (lucrarea s'a publicat întâia dată în revista „Gândirea”, n.rele: 1—2, 3, 4) ne vom permite doar un scurt popas, câteva reflexiuni și marginile acestei scrieri care trezesc în sulele noastre ecouri de profundă și veridică emoțiune estetică prin conținutul ei concentrat, prin compoziția de maestru și prin stilul amplitu și variat de neîntrecut mănător al condeielui.

Cea mai de seamă calitate a „Simfoniei fantastice” este, fără îndoială, desăvârșita concentrare, grija, așa putea zice, grijorarea cu care d. Cezar Petrescu această sursă inepuizabilă de subiecte a selecționat materialul evitând groază și interminabilele episoade care — sub pretext de zugrăvire a vieții sau de poetizare a naturii — întunecă și întârziează ritmul și alegând, cu grije de adevărat județ, numai momentele într-adevăr decisive și elocvente. Această stranie boală de subiecte, acest extraordinar simț eclectic, cum și caracteristica putere de sinteză pe care i-am remarcat-o, sunt în măsură (deși scriitorii români contemporani se măgulesc cu gândul că Cezar Petrescu ar face parte integrantă din generația d-lor) să-l smulgă din mijlocul acestor contemporani, săraci în gândul, pripiti peste măsură și plini de vorbă — și să-l așeze, cu această credință printre marii înaintași — Creangă, Brătescu-Voinești, Caragiale și Rebreanu — clasicii povestirii românești. E un merit care-i revine, mai ales din cauza „Simfoniei fantastice” și la a cărei decernare mai contribuie: puternicul simț de observațiune, neobicinuita putere de analiză sufletească, aceiași, tot atât de bine dozată și

cu aceeași însuflețire condusă ca în „O făclie de Paști” a lui Caragiale sau „Ciuleandra” lui Rebreanu. Să mai adăugăm că talentul d-lui Cezar Petrescu e cu atât mai puternic, cu cât, alegându-și ca temă aceeași transformare a ideii fixe în nebunie (ca și cei doi antecesori amintiți), reușește totuși să fie altul, să intereseze pe deplin, să se situeze, în calitate de creator și adânc cunoscător de suferințe, lângă aceștia fără să-i umbrească sau să se simtă stingherit.

Și clasicismul d-lui C. P. se mai deosebește din înaltul simț moral care se desprinde din toată această povestire sobră, concentrată, variată și vioasă în care lucrurile se succed într-o ordine firească și eroii — puținii eroi: Grigorie Stolnicu, Amelia, Nerone Crețeanu, doctorul-pitic, dr. Grigoriu, Mica Clo-clo, guvernanta — își trăiesc propria lor viață. Și, dacă peste celelalte am trecut, nu vi se pare curios acest simț de demnitate omenească, această atență ocolire a trivialului la un povestitor pe care totuși — vă place să-l numiți contemporan? Explicațiunea ei o veți găsi în simțul de adevărat artist care, caracterizează pe autorul operei de care ne ocupăm.

Într-adevăr: adevăratul artist știe să intereseze prin mijloace proprii artei. După cum nu umblă cu limba scosă după subiecte, transformând în nuvele sau schițe dialogurile plastice dintre donanțe sau birjari, după cum nu-și imbuibă temele cu tot felul de răgazuri și popasuri, adevărate instrumente de tortură pentru cetitorii, tot așa nu se agață de interioruri indiscrete, de costumele sumare, de tinerețea clocoțitoare, de năzuirile omenești și de substratul inferior al existenței noastre — pentru ca să atragă sau să amuze cu orice preț. Adevăratul artist nu se scoboară — tocmai pentru ca să poată ridica. În aceasta stă problema imoralității în artă și d. Cezar Petrescu (care e și un cugetător de primul rang) a înțeles, cu intuiție, de adevărat artist ce trebuie să facă — fără să se gândească un singur moment — că astfel de opere vor putea rămâne necetite.

Și totuși d. C. P., a isbândit: cărțile d-sale continuă să fie căutate cu aviditate, izvorului de apă, continuă să fie cetite și — ce e curios — să înalte.

Iată din ce cauză nu re-am putut opri de a îndemna pe aceia dintre cetitorii noștri cari vor fi rămas afară de paginile „Simfoniei fantastice” (necetind-o sau cetind-o în fugă) să se apropie de toată evlavia de această plină, nuvelă psihologică în care ni se povestește tragedia savantului Grigorie Stolnicu, povestea sfâșietoare, frământările sufletești ale acestui inadaptabil în drumul spre adaptare al căruia nebunia își va face din ce în ce mai mult loc. Și pentru ca lucrurile să fie mai elocvente, vom face un singur citat:

„Scriitori. În sfârșit scriitori. Și lacom, cu vraful în punni, nu știe pe care să le cetească mai repede, întâi. În sfârșit dovada. Nu vede data, veche, de-atâția și atâția ani. Vede numai, cuvintele infocate, mărturia necredinței, dovada că tot ce-a bănuț și ce-a știut, n'au fost năluciri. Așadar adevărul este în sfârșit acesta, de astădată definitiv... Stă scris aci: II poate pipăi oricine... II poate controla și medicul pitic și neghiob, care

il speriasă cu amenințarea nebuliei. El și nebun. Să rădă toți, tot Universul, de asemenea neghiobie, cum răde el acum.

„Iar Grigorie Stolnicu răde într-una cu plicurile decolorate în mâini, răde din ce în ce mai nestăpănit și mai vesel... Hohotul a umplut camera, răsună în toată vastitatea goală și mută a casei, străbate triumfător, dincolo de pereți și de noi, dincolo de ferestre, în noaptea de afară. El și nebun? Când are aci dovada...”

„Omul singur, în vestmânt negru, cu obrazul lui vânat de actor neras, se strâmbă de răs, bătându-și genunchii cu pumnii din care, n'a lăsat plicurile. Niciodată n'a fost atât de vesel!... Acum abia înțelege voluptatea răsului, cura de răs... Haha! așa are să rădă toată viața... N'are de ce se mai opri... Păcat că nu sunt toți aci, să se adune și să rădă... Nu fricos, nu așa cum răd ceilalți, cu jumătate de glas și cu jumătate de veselie... Cu răsul lui robust, sdravân, întreg, care cutremură zidurile și zăngăne ca o mie de geamuri sfărâmate...”

„Răsul s'a deslăntuit iar, să spinteco triumfal catapiteasma nopții. Și să desțeste din somn, prin tainică și nevăzută chemare, toți nebunii lumii, căți s'au ridicat în capul oaselor și hohotesc în celule, transmitându-și unul altuia răsul cu nocturna chemare a cocșilor: îngânându-se, întrecându-se cu o mie de mii de hohotiri care au potopit noaptea, tăcerea și toată cuminenția lumii”.

Și toate acestea — în timp ce în camera de alături, se află soția sa moartă.

Sunt desigur pagini demne de pana celui mai încercat artist al cuvântului. Cetirea lor constituie o mare obligație morală.

PAUL I. PAPADOPOL

note

FLAMURA reapare (la Craiova) sub un nou format și (ni se zice în subtilu) săptămânal. Din sumarul primului număr (singurul care ne-a parvenit) remarcăm: articolul d-lui Marcel Romanescu despre „Jean de Mitty” (Dumitru Ralea Golfineanu) cercetătorul român atât de strâns legat de numele romanțierului Stendhal, acela care, (după părerea lui P. Souday și Valéry), într-o vreme când S. trecea încă drept romanțier de mâna a doua, a avut curajul să-l destăinuie Parisului”.

În același număr: o scenă din opera dramatică a d-lui Gib Mihăescu: „Confrății”—și impresionanta schiță a colaboratorului nostru, d. George Scrioștea-nu: „Lupii”, — scrisă cu mult umor și gust artistic.

Cronica: foarte bogată și indeosebi de interesantă.

P. P.

nume părăsirea cetății de către trupele turcești, ce se văd că-și iau drumul josul Nistrului, cu bagaje, drapelul și sururi în vârful cărora se observă semnul. În partea stângă avem gata de intră în cetate trupele austriace, în mijlocul cărora se observă pe un cal alb un ofițer comandant al lor printul Coburg semnat cu (1).

În turnul cel mare al cetății se observă falfăinul drapelul austriac cu para bicefală.

Văzută în ansamblu cetatea era bine fortificată și în momentul acesta solemn, cum e înfățișată, îi impune respect.

Astăzi din această cetate puternică, nu mai rămas decât zidurile.

MIH. POPESCU

1 Octombrie 1788, neputându-l lua decât prin asediu.

2. După planul rusesc se află o copie în „Briegsarchiv” dela Viena făcută de maiorul Bogdan.

D I N „G I F T A S”

de A. STRINDBERG

RAFUALA LUI A. STRINDBERG CU
„NORA” LUI H. IBSEN¹⁾

Să vedem felul cum Ibsen, din pricină necunoscută și de neînțeles, a caricaturizat pe femeia și bărbatul culturii din zilele noastre în a sa „Casă a Păpușilor” (*Et Dukkehjem*), care a devenit cartea de temelie a tuturor femeinștilor.

Et Dukkehjem o o piesă de teatru. Scrisă poate pe seama vreunei actrițe de seamă, ale cărei pretențiuni în rolul de femeie-sfinx pot totdeauna conta pe succes. Autorul a comis o mare nedreptate împotriva bărbatului de oarece el nu aduce nici o scuză de ordin ereditar în sprijinul lui, ci numai în folosul soției sale; scuze pe cari le accentuează de multe ori când vorbește despre tatăl ei. Acum să privim la această Nora, care a devenit „idealul” tuturor femeilor stricate de cultură.

În actual întâi ea spune minciuni soțului ei. Îi tănuiește falsificarea poliței, răstălmăcește lucrurile cele mai simple după cum se vede numai de dragul minciunii. Bărbatul dimpotrivă îi arată ei încredere nelimitată în toate, chiar și în afaceri de bancă, ceea ce dovedește că el o tratează ca pe adevărata lui soție; în vreme ce ea îi tănuiește lui totul. E deci o minciună că el o tratează ca pe o păpușă, dar e un adevăr că ea îl tratează pe el ca atare. Că Nora a falsificat polița din neștiință nu o crede nimeni! Doar poate când sezi în stal și vezi în lumina rampei o actriță simpatice. Că ea a falsificat polița nu mai de dragul soțului ei, nici această nu o cred, căci ea însăși spune ce nespuse plăcere a avut călătorind în Italia. Legea și un jurist nu ar fi primit o astfel de scuză. Prin urmare Nora nu-i cine știe ce ușă de biserică! În cel mai bun caz ea e un complice, care s'a folosit de roadele furtului! Așa că situația ei se încurcă! Bărbatul are, împotriva intenției autorului, prilejul să dovedească câtă încredere și stimă are el față de soția lui, când el intră în discuție cu Nora asupra ocupării unui loc la bancă. Închipuieț-vă ce tiran e el fiindcă nu vrea să ia ca sef al unei secțiuni a băncii pe un falsificator de polițe! Ce-ar fi zis Nora dacă domnul Helmer ar fi vrut să dea afară o slujnică? Ar fi fost altă socoteală!

Vine scena unde ea vrea să împrumute bani dela sifiliticul doctor Rank. Acolo Nora e fără preț. Ea îi arată lui ca introducerea la discuția împrumutului ciorapii ei de culoarea pielii. — *Nora*: „Nu-i așa că-s frumoși? Ei! acum e în tunec, dar mâine să-i vezi. — *Nu*, nu: n'ai voie să vezi decât talpa. Ba da, te las bucuos să te uiți și mai sus!” — *Rank*: „Hm!” — *Nora*: „De ce te uiți așa de critic? Sau poate crezi că nu-mi sed bine?” — *Rank*: „Mi-e peste patință să am o părere bine întemeiată asupra ace-

1). *Nora lui Ibsen lasă după reprezentare un gust amar de nemulțumire, impresia de ceva fundamental fals, de o glomerare de note forțate. Îmi pare că nimeni n'a văzut mai bine ca Strindberg cursul de temelie al „Casei Păpușilor”. Cu obiceiul lui de primărit el a pus limpede punctele pe i. Iată de ce mi-a părut că paginile de mai jos, traduse de-a dreptul din limba septentrională a autorului lor, merită să cadă sub ochii cititorilor români. (Nota traducătorului)*

tui lucru!” — *Nora*: il privește o clipită: „Să-ți fie rușine!” (Il lovește ușor cu ciorapii peste ureche). Na! (strange ciorapii). — *Rank*: „Ce alte minunății pot vedea?” — *Nora*: „N'o să mai vezi nimic căci ești așa de nedibac!” (Ea fredonează puțin și caută printre lucrurile de cusut). — După tot ce pot pricepe Nora se oferă pe sine — pe bani peșin. Asta e în chip idealist și frumos! Totul, firește, din dragoste pentru soțul ei! Ca să-l salveze pe el! Dar să meargă și să-și lămurească situația în fața bărbatului ei, nu-i căci asta i-ar jigni mândria! Pe limba Norei s'ar zice că ea încă nu era sigură că el i-ar arăta ei monstruoșitatea!

Vine scena Tarantellei, care e binevenită ca să pue pe Helmer într-o lumină piezișă. Acum spectatorul uită că Nora e o găscă pe care Helmer o tratează ca pe o femeie cu scaun la cap, acum priivitorul trebuie să vadă că Helmer o tratează numai ca pe o păpușă. Acea scenă e lipsită de onesitate, dar ea face mare efect! Cu un cuvânt e o *scendă*!

Că Helmer vrea să facă curte, noaptea, soției sale dovedește că el e tânăr și că și ea e tânără. Dar autorul ține să arate că Helmer, care nici nu bănuiește măcar afacerile urite ale Norei, e un ticălos, o ființă cu totul păcătoasă, ce nu știe să prejuiască alesele însușiri sufletești ale bunei sale soții, pe care ea nu s'a milostivit să le arate și astfel, Nora, primește o falsă glorie de martiră. Această scenă e cea mai necinstită ce Ibsen a scris vreodată! Vine desnodământul care de fapt e o mare încercătură: mulți aburi albaștrii și mult neadevăr. Domnul Helmer deschide ochii și află că viața lui a fost legată de o minciună și de o hipocrită! Dar acum spectatorul e așa de îmbibat de compătimire pentru Nora că el își închipsește că nu Helmer are dreptate! Dacă Helmer ar fi văzut scena cu ciorapii și doctorul, el n'ar fi rugat pe Nora să nu plece; dar vezi că el n'a văzut-o. Și acum lui Helmer i-e dat să afle că soția și copiii lui sunt mântuiți de moarte și ruină civilă. Atunci e cuprins de bucurie. Pună-și fiecare tată de familie mâna pe inimă și întrebe-se dacă n'ar fi vesel să afle că soția lui iubită, mama copiilor săi e scăpată, când, era cât pe ce să înfunde pușcări! Dar aceasta e pentru oamenii de toate zilele! Nu, trebuie să fie ceva și mai înalt! Sus în cerul minciinos al idealismului! D-I Helmer trebuie pedesit cu biciul. El e criminalul! Și cu toate acestea el vorbește așa de frumos cu minciunoasa lui soție. — „O”, zice el, „a-cele trei zile au trebuit să fie îngrozitoare pentru tine, Nora!” Dar autorului îi pare rău că l'a dat dreptate lui Helmer și atunci îi pune în gură cuvinte neadevărate. E simplu și natural că Helmer îi spune Norii că o iartă! Ar fi fost prea târziu ca ea să-și ceară iertare dela el care totuși a tratat-o totdeauna cu deplină încredere. În timp ce ea îi mințea. Nu, Nora are vederi mai largi! Și, atunci, ea uită atât de nobil cele trecute, încât trece cu vederea tot ce s'a petrecut în actual întâi. Și ea îi dă înainte cu gura. Și stăturile au uitat și ele de actual întâi și al doilea, căci acum ies la iveală batistele.

— *Nora*: „Nu-ți pare că acum e prima oară că noi doi, sot și soție, vorbim serios unul cu altul?” Helmer își pierde cumpătul la o întrebare așa de minciunoasă și el (sau mai de grabă autorul!) răspunde: „Da, serios—ce vrei să spui?”

Intenția e realizată: să se arate că Helmer e un dobitoc. Herr Helmer ar fi trebuit să răspundă: „Nu, draga mea, nu îmi pare deloc că-i așa. Noi am vorbit foarte serios când ni s'au născut copiii, căci am vorbit despre viitorul lor, am vorbit foarte serios, când ai vrut să bagi la bancă pe falsificatorul de polițe Krogstad, am vorbit serios când viața mi-era în joc, apoi despre înaintarea Doamnei Linde, despre atacerile casii, despre răposatul tată-meu, despre doctorul cel si-filitic; noi am vorbit serios timp de opt ani de zile; dar am și glumit din când în când împreună și bine am făcut, căci viața nu-i numai și numai seriozitate. E adevărat că am fi putut vorbi cu mult mai serios, dacă tu ai fi fost bună și vorbești în fața mea, despre necazurile tale, dar tu erai prea orgolioasă ca să faci, ti-a plăcut mai bine să fi păpușă mea, decât prietenul meu”. Dar d. Ibsen nu-i îngăduie lui Helmer să spună aceste cuvinte chibzuite, căci trebuie oare să e dovedească dobitocia lui Helmer. iar Nora trebuie să-i aibă replica-i schintețoasă care să fie citată de aci încolo timp de douăzeci și cinci de ani. Și anume Nora trebuie să răspundă: „Timp de opt 99 ani de zile — ba mai mult — din clipa în care ne-am cunoscut, niciodată n'am schimbat un cuvânt serios despre lucruri serioase!” — Acum Helmer, credicios și plăcutei lui datorii de a fi un dobitoc până la sfârșit, trebuie să răspundă: „Ce rost are să te inițiez mereu în necazuri pe care tu nu m'ai putea ajuta să le port?”

Foarte gentil din partea lui Helmer, dar lucrul nu-i adevărat, căci el ar fi trebuit să-i facă imputări ei fiindcă ea nu-l inițiasse pe el. Această scenă e groznic de falsă. Și apoi Nora are replica ei fine (frantuzeste), ce constau din o bu-telepcime atât de găunoasă încât ea dă, pare îndată ce suflă asupra-i.

Nora: „Niciodată nu m'ai iubit. Ai er-zut numai că trebuie să fii plăcut și fii îndrăgostit în mine!” Care e deosebirea? Și ea continuă: „Tu nu m'ai înțeles nici odată!” Era greu să i-o spună asta lui Helmer, căci ea a fost totdeauna făgăvnică față de el. Și așa bietul Helmer e silit să spună prostia că el o va oduca. De fapt acesta e ultimul lucru pe care un bărbat îl spune unei femei. Dar Herr Helmer trebuie să fie prost, căci se apropie sfârșitul și Nora va trebui să strălucească cu orice preț. Aici Helmer devine mai slab. El se roagă de ertare: ertare pentru că ea a falsificat, ea a mințit pentru toate greșelile ei.

Dar iată că Nora spune o vorbă chibzuită. Ea vrea să iasă din căsătorie pentru a se regăsi pe sine. Întrebarea dacă n'ar putea-o face tot așa de bine în aceeași casă cu copiii ei, în atințere cu realitățile vieții și în luptă cu drăz-lea ei pentru Helmer.

Dar aceasta e o chestie de gust.

E o minciună în gura ei că nu se scotește demnă să-si crească copii căci ea s'a urcat sus de tot mai adineauri când l'a dăscălit pe nevinovatul Helmer. Ar fi fost mai logic ca ea să fi stat cu copiii ei dacă socotea că bărbatul ei e așa de prost încât să nu poată pricepe monstruoșitatea. Căci cum să lase ea creșterea copiilor ei pe seama unui astfel de cârnaciu. Vorbele ei de clacă despre „monstruoșitate” sunt așa de romantice stupide că nici nu merită să fie luate în seamă. Că „o sută de mii de le-

plastica

EMIL ANTOINE BOURDELLE

Foarte interesantă pentru triumful meritului contra vicisitudinilor și împotrăvirilor soartei, viața plină de intensă activitate a ilustrului sculptor Emil Antoine Bourdelle!

S'a născut ca și pictorul Jean Auguste Ingres în Montauban, la 30 Octombrie 1861. Eșit dintr'o familie de muncitori—tatăl său era cioplitor în abanos.— Bourdelle a ajuns gloria de mai târziu a plasticeii franceze, continuator de frunte al celui mai mare sculptor ce l-a avut Franța în ultimul secol. — al lui Rodin.

Părinții l-au scos dela școală pentru că își pierdea vremea cu desemnul, ceea ce nu era deloc asigurător pentru năzuințele practice de viitor ale familiei. Revenit în mijlocul familiei, precocitatea spiritului său creator a continuat și și manifeste impulsurile în direcția frumosului plastic și chiar filosofic. Michel Bourdelle se apucă să compue versuri și cântec. După mulți, nici n'am fi avut pe sculptorul Bourdelle, ci poate pe compozitorul cu acelaș nume și cu perspective de a fi fost tot așa de mare și în această direcție — dacă nu i-ar fi eșit în cale încă din anii cei mai fragezi scriitorul Emil Ponvillon, care, apreciindu-i realele și inclinațiuni spre sculptură, l-a trimis la școala de arte frumoase din Toulouse, unde a urmat 9 ani. Eșind din școală, unde cunoscuse măiestria tehnică a muncii, căreia i s'a și închinat cu totul, se duse la Paris,

unde frecventă atelierul lui Falguière, iar în cele din urmă al maestrului Rodin. Spirit clar și pozitiv, urmând pe maestrul său, a isbutit să se ridice în cele din urmă până la o adevărată personalitate artistică. Influența lui Rodin asupra lui Bourdelle este însemnată, desigur; ea nu este însă atât de copleșitoare, încât să îndreptățască pe cineva să afirme, că fără continuatorul naturalismului integral al lui Donatello, n'ar fi existat un Bourdelle. Cel mult se poate spune că pe Bourdelle îl putem înțelege mai cu succes prin faptul că a existat un Rodin.

„Le monument aux morts de 1870—71“ este debutul oficial al lui Bourdelle, care îl impune ca un admirabil cunoscător al artei statuare. Urmează „Annibal enfant“, „Adam chassé du Paradis“, „Pénélope attendant le retour d'Ulyssés“, „Vierge à L'enfant“, „Centaure mourant“, precum și faimoasa capodoperă „Héraclès archez“, care relevează preocupările multiple ale lui Bourdelle, precum și concepția lui, că sculptorul trebuie să fie și un arhitect, în acelaș timp, care să redea cu sentimentul armoniei, expresia spontană a unei realități cât mai corectă.

Bourdelle a fost și un neîntrecut portretist în mormoră. Bustul lui Anatole France, al pictorului Ingres, precum și monumentele lui Adam Mickiendicz și al generalului Alvear, arată calitățile

stilistice ale lui, precum și concepția lui pedagogică despre o lucrare arhitectonică. Ea trebuie să fie nu numai expresia fizionomiei, a unei realități pure, ci trebuie să reprezinte prin excelență și un element de educație pentru mulțime. Acest element prețios a vrut el să-l imprime în deosebi monumentelor sale, pe lângă aprinderea energiei forțelor concentrate — în portrete.

În lucrarea „Apollo“ al lui Salomon Reinach, se spune că marele pictor N. Poussin, a răspuns cu modestia ce-l caracteriza: „Je n'ai rien négligé“. Cred că ar fi putut răspunde și Bourdelle mai târziu la fel!

Opera lui revarsă nu poezie, ci claritate și viață, ceea ce face ca diferitele poziții alese de el să fie nu contemplative sau statice, ci de un puternic și viguros dinamism. Capodoperele sale nu revarsă frumusețe, transcendentă, ci aproape toate sunt scăldate într'o sublimă aureolă estetică.

MIHAIL GH. CONSTANTINESCU

note

O frumoasă inițiativă a Teatrului Maria Ventura este adăogirea unui text literar la „programul“ fiecărei piese. Până acum în programele celor patru piese jucate, s'au publicat articole despre teatru, semnate: Maria Ventura, Adrian Maniu, Nichifor Crainic, D. I. Suchianu, C. Tavernier, Ionel Jianu, V. Timuș, Ion Marin Sadoveanu și F. Aderca.

„mei“ s'au jertfit pentru bărbații lor, e un compliment față de dame, ci vârsta lui Ibsen ar trebui să-l împiedice să i dea rostire. Și așa flecărește Nora fără nici o noimă: ha că ea l'a iubit, că el a iubit-o, și cu toate acestea ea spune că timp de opt ani ea a fost o femeie străină care a născut copiii unui om străin! Helmer recunceaște că nu a fost desăvârșit și făgăduiește să se schimbe! Asta e frumos și avem toate garanțiile că continuarea va fi mai bună decât începutul. Dar firește asta nu merge într'o piesă! Bang! și cortina cade! Astfel dovedește (?) Nora că ea a fost o păpușe! N'a pus oare Helmer mobilele după voința lui? Ba da. Dar dacă femeea lui ar fi binevoit să-și spună dorința, atunci să fi văzut unde ar fi ajuns dulapul!

Sau dacă vreți piesa în întregimea ei arată cât de primejdios e să scrii teatru cu subiecte serioase. Sau, ca să luăm un alt punct de vedere, piesa nu-i o a-

părare a femeii subjugate ci numai a amestecului eredității în plămuirea unui caracter. Atunci autorul ar fi trebuit să aibă onestitatea să scuze și pe Helmer prin intervenția trăsăturilor moștenite. Sau pricina e creșterea proastă a Norii? E adevărat că Nora pune multe în sarcina educației ce primise. Dar atunci de ce nu i se îngăduie și lui Helmer să pună vina pe proasta lui creștere? Sau poate totul nu-i decât o simplă piesă de teatru și un compliment modern făcut cucoanelor. În acest caz ea trebuie considerată ca făcând parte din „distracțiile publicului“ și nu merită să fie discutată serios și cu atât mai puțin nu merită cinstea de a fi atârțat cele două jumătăți ale omenirii una împotriva celeilalte.

În răstimp însă „et Dockhem“ a stărnit problema căsătoriilor nefericite...

Tradus din originalul suedez de

Dr. I. OL. STEFANOVICI-SVENSK

Ar. Romanescu în „IERTAREA“

aşa şi-aşa...

VIAȚA LITERARĂ și-a reluat sbo-
rul, deastădată cu aripi mult mai nu-
meroase și mai vaste.

Primul număr ne aduce un judicious
articol al d-lui N. Crainic despre „Pro-
blema desfacerii cărții”. Și reproducem
finalul:

„Orice negustor știe să-și îngrijească
marfa, afară de librar și de chioșcar,
cari n'o achită în prealabil și, nu sunt
responsabili pentru ea.

Publicațiile românești îndură încă un
regim de barbarie fără egal. Pe lângă
acestea, orice negustor știe să-și reco-
mande marfa, afară de librar și de
chioșcar, cari, agramați de obicei, n'au
conștiința valorilor închise între două
coperte. E, necesară, deci, o școală de
pregătire profesională care să facă din
ei prețioși și activi agenți ai culturii.

„Această școală va putea fi o anexă
a școlii de bibliotecari, instituită după
modelul celor din străinătate...”

Fără îndoială că astfel de păreri spuse
cu toată grija și autoritatea, vor putea
fi luate, în serios și vor fi în stare să
dea de gândit — pe deoparte — celor
vizitați, chemați să se ocupe cu desfășu-
rarea cărții, pe de alta — guvernelor
care, în fine se vor grăbi să rezolve a-
ceastă problemă atât de vitală pentru
ființa sufletului românesc.

RESTUL NUMĂRULUI aduce colabo-
rarea prețioasă a d-lor: I. Pillat, Em.
Bucută, Al. Bădăuță, etc.

Plină de interes este atențiunea pe
care „V. L.”, o dă, în acest număr, scri-
torului Leon Donici despre care scriu
d-nii G. M. Ivanof. — G. Călinescu, noul
titular al „Cronicii literare” și I. Va-
lerian.

DESPRE VERSURILE „V. L.” se poate
zice — vorba d-lui G. Brăescu — „... și
bune și rele”. Ni se pare, uneori, prea
largă ospitalitatea acordată... începăto-
rilor, chiar dacă unii dintre aceștia vor
fi având la plus atestatul de ex-condu-
cători ai unei reviste școlare. În felul
acesta cefitorii puteau fi scutiți de
trudnica încăleală, ordonată, într'un
fel de versuri — din care spicuim:

Urzindu-ți plase moi de arahnidă
Cu bucle, aromite, în lumină
Ca un amurg țesut de violină
Să cânti cu finerețea în druidă.

Cântecul tău
Mădit de bunul Dumnezeu
Și de Satan
Să fie sbucium de clavier
Cădelnițând spre Altair
Durerea noastră fără de liman...

Păcat de biata imaginație din care
autorul se silește să scoată atâtea ef-
fecte bombastice.

EDITORIALE: Pentru toamna aceas-
ta „Cartea românească” vestește apar-
itiunea următoarelor volume:

Liviu Rebreanu: Crășorul (roman);
Damian Stănoiu: Duhovnicul maice-
lor (roman);

Otilia Cazimir: Grădina cu amin-
tiri (?);

Th. Speranția: Inceput de viață (ro-
man);

Mihai Codreanu: Turnul de fildes
(versuri);

K. Ibrăileanu: ? (critică literară);

I. Teodoreanu: Bal mascat (?);

Al. O. Teodoreanu: Mici satisfacții (?);

Cezar Petrescu: La Paradis general
(roman);

Gh. Brăescu: Clubul decavațiilor (?);

Harry Trunf: Inelul fatal (roman);

Emilio Salgari: Smaraldul din Cey-
lon (roman);

În fine — pentru la primăvară:

Dante: Paradisul (trad. G. Coșbuc,
revizuită R. Ortiz, N. Pora);

I. Ghica: Scrisori (într'un singur vo-
lum);

Mihai Tican: La lacul elefanților (ro-
man).

Tot în toamna aceasta va apare ne-
îndoios volumul anunțat al colaborato-
rului nostru, d. Paul I. Papadopol: Un
sol al biruinței: poetul Ștefan O. Iosif
cercetarea bibliografică urmată de o
concisă caracterizare literară.

Editura națională Ciornei anunță:
Mihail Sadoveanu: Zodia Cancerului
(roman istoric);

Cezar Petrescu: Calea Victoriei (ro-
man);

Grib. Mihăescu: ? (roman);

Gala Galaction: Roxana (roman);

T. Argezi: Amintirile ierodiaconului
Iosif;

V. Eftimiu: Dragomirna (?);

Emil Dorian: ? (roman);

I. Agărbiceanu: Biruința (roman);
Etc., etc.

CAMARADEREASCĂ reclamă pe care
„V. L.” o face unora dintre confrăți: slă-
bă și puțin reprezentativă „cronica săp-
tămănală”.

Cu un cuvânt: sub noia înfățișare
„V. L.” merită toată atențiunea pe care
ne-o impune o muncă entusiastă, dez-
interesată și (uneori) pricepută.

P. P.

VIAȚA LITERARĂ, în al doilea nu-
măr, după „repausul fizic și intelectual”,
d. I. Valerian în „cuvinte pentru cetă-
tori” ține cu tot dinadinsul să arate că
„scriitorul în vacanță are răgaz să lu-
creze la operile personale, deoarece în
restul timpului se devotază cu fana-
tism numai revistei și cititorilor”.

Și acum, să vedem cum redacția „Vie-
ții literare” (d. I. Valerian) s'a devotat
revistei și cititorilor.

D. Valerian scrie:

„Ni s'au întins mâini frățești, căldura
lor ne înfioară adânc elanul, până din-
colo de omenească. Credem în existența
unui suflet al nostru și-l vom sluji în
umiltă și perseverență. Din elaborarea
armonică se va lămuri drumul nostru
în vreme. Tineri și bătrâni, de gândul
frumosului, fără orgoliu sau farse lin-
guistice, rom căduți să înfățișăm cu o-
biectivitate aspectul vieții contemporane.

Sfârșind aceste rânduri, pe care le-am
fi dorit lipsite de orice emfază, am vrea
să aducem mulțumiri aceluși distins
grup de scriitori, care ne-au încurajat
recent străduința, asigurând o regu-
lată colaborare”.

Am făcut această lungă citație, tocmai
spre a contribui și noi să iasă la iveală,

că redacția „Vieții literare” (d. I. Va-
lerian) s'a odihnit, și că i s'a înfiorat
adânc elanul până dincolo de omenească.

Dar așa, cu elanul înfiorat până din-
colo de omenească (expresia e a redac-
tului revistei odihnite). „Viața literară”
se ocupă și de „Universul literar”, pen-
tru a nu-l mai remarca niciodată”.

Ne vom sili să trăim și fără reman-
da „Vieții literare”. Am fi recunoscători
sau nu se abată cumva asupra noastră, re-
marca pornită din „adâncul elanului
dincolo de omenească”. Totuși ne e teamă
că nu vom scăpa. La sfârșitul notiței
în care se spune că „Universul literar”
nu va mai fi remarcat niciodată, e ur-
mătoarea cugetare.

„Împrejurarea mă determină azi să
fiu vehement”.

Amenințarea e evidentă. Autorul no-
țiței (G. C. — e d. G. Călinescu?) a
scris sub teroarea unei împrejurări, care
atunci, numai atunci când a scris, la
determinat să fie vehement.

Noi credem că după vehemența mo-
mentană, G. C. se va potoli, dacă nu se
va fi potolit chiar, amintindu-și că
mulți dintre cei cu emfază și vehemenți
după împrejurări, au fost primiți aici,
când veneau timizi și mediocri. Unii
poate au venit să facă ucenicia în mod
onest, alții să-și găsească o direcție
și alții poate să încerce a trece între
scriitorii veritabili, cari scriu cu toată
tragerea de inimă la „Universul lite-
rar”.

Noi făgăduim să remarcăm „Viața
literară” și când G. C. e vehement și
când e liniștit. Și când are articole de
Nichifor Crainic, Em. Bucută, V. Vol-
culescu, Ion Pilat, Al. Bădăuță și când
va avea articole ca acelea pe care d.
Valerian l'ar fi voit fără emfază.

După vacanța de 4 luni, a reanunțat
revista de cultură creștină „**FĂNTANA
DARURILOR**”, condusă de preotul Toma
Chiricuță.

Am întâmpinat cu voce bună revista.
Iam apreciat articolele scrise cu adânc
îngrijire și ne place râvna preotului di-
rector al revistei.

În numărul din urmă (an. I nr. 8),
părintele Chiricuță (dă într'un articol,
intitulat „Generația nouă”, date intrin-
sice despre tineretul nostru.

„O generație descrescinate aproape cu
desăvârșire. Cugetarea i-a păgând. Sim-
țirea robii de porniri care adesea le
însălmăntă?”

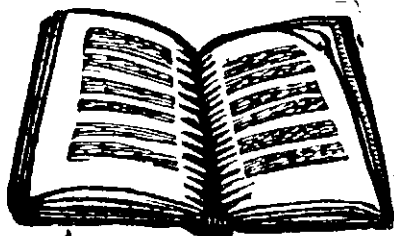
Dar ce-i de făcut?

Părintele s'a oprit la soluții vagi.

„Să mobilizăm toate conștiințele cin-
șite ale acestui neam și să alcătuim un
singur plan de campanie împotriva in-
tinericului”.

Formula e prea veche, părinte.

B. C.

literara

o seamă de cuvinte

Spiritualul Adrien Decourcelle, fiind regal de către un pisălog să scrie o culegere într'un volum, creionă următorul catren:

Sunt un biet nenorocit
Căci mi-a fost ursită

Ca să scriu acum
Cugetări în album!

Tristan Bernard, fiind la Nisa, se duce într'un restaurant și cere o supă de legume. Chelnerul i-o aduce. Tristan Bernard o refuză:

— Nu pot mânca supa asta!

Chelnerul ia supa și prezintă lista. Tristan Bernard comandă un bution. După ce chelnerul îi aduce, Tristan Bernard refuză și aceasta:

— Nu pot mânca supa asta!

Chelnerul prezintă din nou lista. Tristan Bernard comandă o supă de raci. Chelnerul i-o aduce, dar Tristan Bernard spune din nou:

— Nu pot mânca supa asta!

Chelnerul se miră:

— Toți clienții sunt mulțumiți și spun că supele noastre sunt foarte bune și les le refuzați cum vi le aduc...

— Nici eu n'am spus că nu sunt bune!

— Atunci de ce le refuzați?

— Fiindcă n'am lingură și supa nu se poate mânca fără lingură!

Tot Hebrard spunea despre dragoste:

— Amorul seamănă cu birțurile din Spania în cari toată lumea vine cu mănecare de-acasă!... Nu poți consuma decât ce-ai adus!

O piesă a lui Sacha Guitry nu avea niciun succes.

Totuși la una din primele reprezentații la ultimul act izbucniră, când se lăsă cortina, cântarea aplauze foarte înzestrate.

Un actor se apropie de Guitry și îi spune:

— Vezi că place piesa... N'ai văzut ce aplauze?!

— Ași! Au aplaudat plasatorii și din teta garderobă! răspunse Sacha Guitry.

— De ce au aplaudat?

— Fiindcă astăzi spectacolul s'a terminat cu un sfert de oră mai de vreme decât aseară și sunt veseli bieții oameni că se duc mai curând acasă!

I

În ședința Academiei de Științe din 2 August 1892, a cărei dare de seamă a fost publicată în buletinul Academiei, se găsește următorul cuvânt care are nici mai mult, nici mai puțin decât 56 de litere:

Tetramethyldiamidodiphenyldianthra-pentetramethyldiamide.

bazar

LENEA ÎN MADAGASCAR

Gubernatorul insulei Madagascar a introdus o interesantă inovație financiară, care nu ar strica dacă s'ar introduce și în țările fără climă tropicală, acest puternic stimulent al lenei. Gubernatorul a făcut un regulament în urma căruia toți locuitorii acestei insule, atât europeni cât și indieni și cari nu au nici o ocupație să plătească un impozit. Fiecare european leneș între 1--55 ani este supus unui impozit de 25 franci pe zi. Indigenii între 18--50 ani și cari se ocupă cu același sport sunt supuși unui impozit de 20 de franci pe zi.

Venitul rezultat din încasarea acestui impozit pus pe fiecare leneș — și deducând din cifrele amintite, acest venit este destul de respectabil — și se pune în dispozițiunea asociațiilor de binefacere.

CÂTE LIMBI DIFERITE SUNT PE SUPRAFAȚA GLOBULUI?

Doctorul Schurrer, un savant american, s'a ocupat mulți ani cu această chestiune. După studii laborioase și o minuțioasă compilațiune, a parvenit să stabilească totalul limbilor și idiomelor vorbite pe suprafața pământului, în număr de 2.976.

În acest ansamblu, doctorul Schurrer a numărat 860 de limbi distincte, adică de origine proprie. Din aceste 860 de limbi distincte, 48 sunt vorbite în Europa, 153 în Asia, 424 în Africa și 117 în Oceania.

CÂȚI METRI DE FIR NECESITA REȚEAUA TELEFONICĂ ÎN JURUL LUMII?

Telefonul, devenit o necesitate absolută pentru comerț, industrie și finanțe, este natural ca dezvoltarea lui să crească în fiecare an.

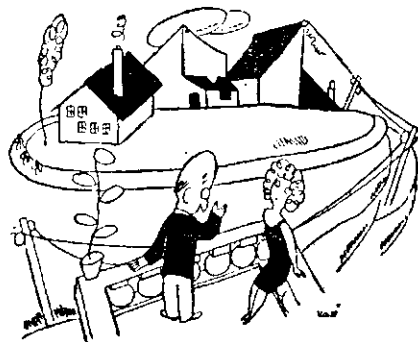
La sfârșitul anului 1927 s'a stabilit că pe glob era o rețea de 161 miliarde de metri de fir telefonic, aerian sau subteran. America de Nord — și iată o nouă probă a formidabilei sale activități sociale — deține și aci partea leului. Într'adevăr, în Statele-Unite, lungimea rețelei telefonice este de 109.412.200.000 metri.

GÂNDESC, SUNT DECI TRADAT

Există până acum, mașina pentru înregistrat reflexele și „oglinzirile” gândirei. Iată că acum în urmă, profesorul de fizică Lazareff, membru al Academiei de Științe din Moscova, a găsit mijlocul de a citi un aparat extraordinar de sensibil, gândul omului. În curând, profesorul Lazareff va face o experiență publică a invențiunei sale.

caricatura zilei

FERICIRE INCOMPLETĂ...

— Ce fericire, ce vis, draga mea! Departe de lume, departe de sgomot, departe de tot.

— Da, doar tu, numai tu ești veșnic la un metru și cincizeci de mine!

GHINION

— Da, așa-i! Trebuie să mă însor cu fata aceasta frumoasă. Însă, se opune familia ei.

— Adevărat? Dar fata?

— Ea... ea face parte din familie!...

CONCILIANT...

— Dacă nu-mi plătești banii, voi lua măsura..

— Măsura? Bravo! Ne-am înțeles. Tocmai am nevoie de un costum toamna asta...

(Le Rire)

CU GR. MANOLESCU LA IAȘI ȘI CHIȘINĂU

de ARISTITZA ROMANESCU

O trupă — compusă din: Ana Păpescu (despărțită de Manolescu), Verona Almăgeanu, Alexandrina Alexandrescu, Elena Petrescu, Elisa Orloff, eu, Ion Petrescu, Ion Niculescu, Vasile Alexandrescu, Teodor Petrescu, Băilescu, și alții, sub conducerea lui Manolescu, — plecă în *tournee*, în țară, în primăvara anului 1888.

Repertoriul: *Hamlet*, *Fântâna*, *Intrigă și amor*, *Orfanii regimentului*, *Mama soacră*, *Două sergenți*, *Moartea civilă*.

Orașele: Pitești, Brăila, Galați, Iași.

Afacerile merg bine în cele trei d'intâi; slab, aproape rău, în ultimul.

Jucam în grădina Tivoli, pe lângă actualul Liceu. Ploua mai în toate seriile. Lumea, în mare parte plecase. Câți erau în oraș, veneau; dar ce foles!... Cheltuielile erau prea mari. Angajații nu se mulțumeau numai cu entuziasmul, așa că Manolescu fu silit să desfacă trupa, în deficit, — și să formeze o alta, numai cu actori din Iași.

Plecarăm cu aceasta la Botoșani, unde se schimbă lucrurile. Ni se scria din împrejurimi, dela moșii, cu câte 4—5 zile înainte, să oprim loji. Jucam în teatrul cel vechi, cu două etaje, — azi părăsit. Atâta lume, încât eram siliți să repetăm piesele.

A mers bine, până când, după vre-o lună, repertoriul prea mic ne-a constrâns să plecăm.

În cotro?... Auzisem minuni de Kișineu! Haidi la Kișineu!...

Mici pregătiri, — o scrisoare de recomandare a lui Alexandri către un avocat de acolo, Kiriak, și o alta către un basarabean avut, Vărnăv, — pas'poartele... și pe drum.

Fel de fel de peripeții! De și avusem grija să censurăm piesele la Consulatul rus din Iași, — unde era Consul de Giers, nepotul marelui Giers, — ajunși în Kișineu, trebuî să ne supunem unei noi censure, făcută de poliție. Reprezentațiile aveau loc în circ.

Prima, *Hamlet*. A doua, *Mândrie și amor*. A treia, *Două sergenți*. A patra urma să fie *Fântâna*. Domnul Kiriak însă, pe al cărui ajutor ne bizuiam, de parte de a semăna celor din Cernăuți, ne sfătui să renunțăm la această idee, sub cuvânt că în Chișinău sunt foarte puțini români și chiar aceia sunt fără dare de mână, așa că pe public curat românesc nu ne putem sprijini.

Ne trebuia însă cel puțin o rețetă bună, ca să urnim căruța. Ce să jucăm? Nu știu cine și-a adus aminte de *Baba Hârca*, piesă cunoscută Basarabenilor, dela alte trupe improvizate, cari se repezeau din când în când de la Iași. De furtă censurei nu ne temeam, căci piesa, deși era originală, avea muzică, și piesele „cu cântece” se bucură de indulgență.

Nenorocirea însă era alta; erea că aveam potcoavele, dar n'aveam calul, — adică n'aveam piesa. Disperați, ne-am adunat într-o seară și, până la ziua, din memorie, am scris-o. Eu, care jucasem pe Ofelia, pe Luisa Miller și pe Clara de Beaulieu, am „ruculat” pe Viorica, iar fostul Hamlet făcea triluri, în rolul lui Vlad. Bine ar fi fost să fi petrecut

publicul pe sfert din cât am petrecut noi între culise.

Produsul reprezentației, 1100 de ruble, afară de alte 400, pe cari ni le-a dat Vărnăv, ca preț al lojei. Și ne-am întors la Iași. Toată lipsa nu durase două săptămâni.

Cât am jucat în Kișineu, Gion, prin nenumărate scrisori, nu înceta a ne sfătui, — pe Manolescu și pe mine — să ne întoarcem la București, demonstrându-ne că acolo ne e locul. Imposibil, — căci încheiasem cu Al. Sutz, președintele comitetului teatral din Iași, un contract pentru toată stagiunea care urma. Condițiile fiecăruia: 1000 de lei lunar în cursul reprezentațiilor și 500 pe timpul repetițiilor. Acest contract, bine înțeles, ne silea să ne retragem din Teatrul Național din București, — cecece și făcurăm, înaintându-ne demisiile către Caragiale, noul director general.

Caragiale a pus, ca rezoluție: „se resping demisiile și se acordă concediuri de câte un an”.

Incepurăm deci, la Iași, repetițiile pregătitoare stagiunii 88—89, stagiune care s'a deschis foarte târziu, din cauză că sala, — o sală nouă, Pastia, — nu era gata.

Repetiții foarte active. Manolescu, numit director de scenă, era spaimă. Prin supremația ce-i dase Sutz, tot ce făcea el era bine făcut și experiența îl învățase că amenda e cel mai eficace corectiv al actorului.

Am zis repetiții „foarte active”. Precizez: patru pe zi. Și se repeta mult mai serios decât acum, când, chiar gugiștii, după două repetiții, protestează, iar la a treia își însușesc dreptul de a lipsi. Din potrivă, conștienți de datoria lor și de scopul teatrului, ei singuri cereau repetiții suplimentare. Manolescu, neînduplecat pe scenă, cum eșea din culise, era glumeț, prietenos, *bon enfant*. Cât le trebuia pentru a fuma câte-o țigară, nu conțeaua glumele și anecdotele. Și-a durat mult acest obicei al trupei din Iași de a fi exactă la repetiție, de a munci serios, de a nu eși cu rolurile amestice; și a durat până mai deună-zi, când au început *Pirații din America* și alte bombe negustorești, anunțate prin afișe de 10 metri publicului totdeauna amăgit, — cu autorizația unor președinți, cari sunt departe de a semăna lui Sutz.

S'au format în timpul acestei stagiuni vre-o câțiva artiști: Penel, devenit publicului din ce în ce mai plăcut, — C. Ionescu, clasat azi la Iași printre cei d'intâi, — Verona Almăgeanu-Kuzinsky, foarte utilizată în repertoriul din urmă.

Stagiunea s'a deschis cu *Don Carlos*.

Distribuția: Pruteanu, regele Filip, — Ionescu, marchizul de Pozza, — Manolescu, don Carlos, — Aglae Teodoru-Pruteanu, Regina, — eu, Eboli.

„Montarea”, insuficientă, — pe o scenă ridicul de mică, cu decoruri ca vai de lume. În schimb, excelentă interpretare. Mi-o aduc aminte cu plăcere pe d-na Aglae Pruteanu, duioasă, demnă, resemnată, în rolul Reginei. Atât de dulce îi era vocea, în actul al 4-lea, când mă ierta, pe mine, Eboli, — încât fraza: „cum! n'am să-mi mai vad regina?...”. I-am spus-o plângând; mi se părea că într'adevăr mă despart de cineva, pen-

tru totdeauna. După spectacol, mi-am zis: iată un talent, pe care se va sprijini mult timp teatrul din Iași. Și nu m'am înșelat.

Tot la prima din *Don Carlos*, a avut loc o întâmplare, — care va demonstra mai bine, cât de înrădăcinat era în toți simțămîntul datoriei. Aveam în trupă pe Nunuța Orloff, o copilă de 3—4 ani, pe atât de precoce atunci, pe cât a fost de ingrată mai târziu. Juca pe Infanta. E în piesă o scenă, în care Regele căutând în scrisorile Reginei, găsește un medalion și'n furia ce-l cuprinde, îl trănțește jos. Pruteanu, a avut se vede un moment de distracție și, în loc să-l arunce jos, l-a aruncat pe masă, tot între scrisori. Infanta, — care trebuia să-l găsească și să i-l arate, zicându-i: „vezi ce portret frumos?... — intră și se uită pe jos... nu-l vede. Regele ca și replicanții dn culise, observând greșeala așteaptă să vadă urmările. Infanta îl întreabă cu ochii; el, tot cu ochii, i-arată masa. Infanta pricepe, se duce la scrisori, ia medalionul și-i zice: „vezi ce portret frumos?...”, însă cu așa ton supărat, cu atât reproș, încât Pruteanu a trebuit să urce spre fund, ca să nu-l vadă publicul răsând. Apoi, — parte și mai caracteristică, — într-o următoare scenă, când infanta avea să-i zică Reginei: „mamă! mamă! s'a umplut de sânge!...”, — distrată, sau indispusă de întâmplarea de mai înainte, strigă numai odată „mamă” și adăogă imediat: „sânge”. Greșeală de nimic, căci sensu era acelaș. Totuși, pe dată ce-a eșit din culise, a început să se bată cu pumnii în cap, exclamând: „vai de mine! vai de mine!... Ce o să-mi facă Manolescu că'm greșit!...”

După *Don Carlos*, am jucat *Răzvan și Vidra*, spre norocul lui Manolău, căci și-a găsit în Sbierea un rol de succes. Deasemenea, Arceleanu în moș Tănase, P. Alexandrescu în Răzeșul, Pruteanu în Hatman, precum și, în Vulpe, un oarecare Ghiță Dumitrescu, — un comic *charge*, care țiu mințe că, într'un rol de amoretz, în loc să-și pue la butenieră o floare, și-a pus o creangă întregă de salcâm înflorit.

După *Răzvan*, *Denisa*, *Francillon*, *Dama cu cameli*, *Otrava* (*L'Assommoir*), *Keen*, *Bucuria casei*, *Regina Margot*, etc.

În seara reprezentației acestei din urmă piese, Manolescu primi, după actul întâi, o telegramă, care-i vestea moartea mamă-să, — de cancer, boala care l-a luat și pe el, după 4 ani. Sutz, vru să întrerupă spectacolul; el, ca exemplu, se opuse. Și continuă a juca pe Coconaș, un spadasin comic, — răsând pe scenă, podidindu-l plânsul în culise. O iubise mult pe mamă-sa, pentru că atunci când tată-său îl gonise de acasă, fiindcă se făcuse actor, — ea îl primea noaptea pe ascuns, și-i da să mănânce, sau îl ajuta bănește.

Stagiunea s'a terminat după câteva reprize ca: *Hamlet*, *Luisa Miller*, *Bomba*, *Mama soacră* (*Proces Voradieux*), *Orfanii regimentului*.

În cursul ei, doi studenți entusiaști, Liciu și... un altul, hotărâră să devie actori. A făcut bine cel d'intâi: cel-alt.

carti redactate în extrase

O AVENTURĂ AMOROASĂ A CAVALERULUI DE TOURVILLE

Claude Farrère

Cavalerul de Tourville este o figură din epoca acelor cavaleri cari au dus faima țărilor apusene până în Orientul depărtat.

Tânăr, viteaz și întreprinzător, cavalerul de Tourville a constituit în secolul al XVII-lea cea mai frumoasă figură războinică de atunci.

Ilustrul scriitor Claude Farrère a reușit să-i reconstitue viața oprindu-se în deosebi asupra unei aventuri pe care domnul de Tourville a avut-o în insula Lifanta din Mediterana.

Anne Hilarion de Constantin și de Tourville, cel care avea să devină vice-primar și mareșal al Franței, s'a născut ziua de 24 Noembrie 1642 în castelul de Tourville dintr'o mamă de cea mai nobilă și dintr'un tată baron.

Era al șaptelea copil al baronului de Tourville și al patrulea băiat. Primii ai copilăriei și-i petrecu în castel, și târziu când inspirația mamei sale dedică carierei armelor fu adus la Paris și internat într'o Academie Militară. În aceea epocă avea 15 ani. Doamna de Tourville îl încredință la început d-lui de La Rochefoucauld. Acesta se îngrijea de viitorul său.

Academia militară din secolul 17 era pe acele timpuri astăzi liceele noastre. Pe acea vreme principala preocupare era concentrată în jurul instrucției. Educația venea pe al doilea plan. Era suficient un gentilom să fie brav, curtenitor, să vorbească franceza și latina și să știe să judece drept. Toate acestea învățau la Academia Renocourt.

Se învăța chiar ceva mai mult. D. de Hocquincourt, directorul academiei avea o fiică de o frumusețe ispititoare. Unul din elevii Academiei d. de Malet se îndrăgise de dânsa. D-ra de Renocourt și își îndrepta mai mult privirile spre cavalerul de Tourville. D. de Malet fu dus pe cavalerul de Tourville în câmpia din apropiere și acolo scoase la îndemână să facă la fel. Trebuia să se bată în duel. D. de Tourville însă nu băgase până atunci de seamă prezența d-rei de Renocourt. El își dădu și mai puțin seama de toată comedia acestui duel ale cărui reguli nici nu le cunoștea. Scoase însă sabia și învinge.

În anul 1660 cavalerul de Tourville își absolvă anul al treilea al Academiei, părăsi școala d-lui de Renocourt. În acelaș an un oarecare domn de

Hocquincourt un militar de elită al Franței se pregătea să cucerească niște insule din Mediterana orientului. Când cavalerul de Tourville părăsi academia d. de Hocquincourt lansase tocmai un apel pentru înrolarea voluntarilor. Căci în acea vreme era obiceiul ca în orice expediție să fie luați în afară de marinari și de soldați, — și un număr de voluntari cari în majoritatea cazurilor se recrutau din rândurile gentilomilor. avizi de glorie și de bani. Ei veneau ca să-și agonisească o avere oarecare și un nume. Asemenea voluntari nu se găseau însă chiar atât de ușor. Astfel că d. de Hocquincourt fu foarte fericit când cavalerul de Tourville se oferă să-l însoțească. Ii era însă teamă că tânărul absolut al academiei nu va putea suporta oboșelile drumului. Cavalerul de Tourville se arătă însă atât de hotărât încât d. de Hocquincourt cedă.

Acest domn de Hocquincourt nu era un oarecare; și desigur că ar fi ajuns la o glorie înaltă dacă ar mai fi trăit multă vreme. Din nefericire însă această expediție avea să-i fie fatală.

D. de Hocquincourt știa multe lucruri și avea mijloacele de a-și pune în aplicare planurile. Ajuns la Marsilia la sfârșitul anului 1660 cu cei 20 de voluntari el făcu un popas de douăzeci de zile ținând-o numai în petreceri în compania femeilor frumoase. Căci pe lângă toate celelalte, d. de Hocquincourt era un perfect om de lume. Astfel încât petrecură cu toții împreună timp de multe zile și nopți. Un singur membru al echipajului dispăruse: cavalerul de Tourville. Toate cercetările pentru descoperirea lui fură zadarnice. Cavalerul nu fu găsit nicăieri, nici în saloane, nici pe străzi, nici prin cârciumi. În cele din urmă inspirația îl făcu pe d. de Hocquincourt să-l caute în port. Trebuie să menționăm că de când se aflau la Mar-

silia echipajul nu călcase niciodată prin port. Vasul fusese ancorat lângă țârm și lăsat în paza autorităților. D. de Hocquincourt fu deci foarte surprins găsindu-l pe cavalerul de Tourville pe vas, ocupat cu legarea unor pânze. El stătuse toată vremea aci și se ocupa cu examinarea amănunțită a vasului.

Deși încântat de faptul că avea un colaborator atât de sârguitor, totuș d. de Hocquincourt îi făcu muștrare pentru absența sa și-i porunci ca Duminică să fie la catedrala orașului, când se va oficia serviciul divin. Ii atrase atenția însă să nu se uite prea insistent la femeii căci cea mai frumoasă dintre participantele la slujba de Duminică, era amanta lui.

D. de Hocquincourt a fost însă pedepsit pentru insistența depusă pe lângă cavalerul de Tourville de a participa. Căci deși cavalerul de Tourville făcuse tot posibilul pentru a trece neobservat, el fu totuș zărit în mulțime de către o fată foarte frumoasă care trecând pe lângă dânsul își prinse dantela rochiei în sabia sa. Fata deveni curând prietena cavalerului. Ea însă nu era alta decât amanta d-lui de Hocquincourt.

Malta nu e prea depărtată de Marsilia și vântul e de cele mai multe ori favorabil căci el suflă dela est spre nord-est și fiecare știe că Malta este situată la capătul canalului sicilian, în bătaia vânturilor. În 1661 Malta aparținea instituției religioase.

Fregata d-lui de Hocquincourt se opri pentru puțin timp în Malta. ea trecu mai departe spre Orient. Și vasul ducea pe bordul său un tânăr neînsemnat pe atunci dar care avea să devină faimosul *de Tourville*.

Peninsula Moreea pe care atunci o botezaseră cu numele de Pelopones se termină la sud cu trei capuri din care cel mai de jos Matapan, e cel mai cele-

bru. Spre Matapan se îndrepta fregata d-lui de Hocquincourt. Crivillier corsarul încheiase alianța cu dânsul pentru distrugerea celor trei capuri.

Astfel că din Malta fregata d-lui de Hocquincourt însoțită de cea a lui Cravillier se îndreaptă spre Zanta și de acolo spre sud-est. La Zanta primiri știri despre pregătirile de război ale celor trei capuri. Cei doi șefi însă nu se clintiră; ei erau decise să meargă până la sfârșit înfruntând pericolul.

Părăsiseră Zanta de cinci zile și se îndreptau spre cele trei capuri fără a fi întâlnit în tot acest timp vre-o rezistență. În cea de-a cincea zi însă, în dreptându-se pre golful Coroanei de unde începe faimosul cap Matapan, apărură în larg două vase aparținând inamicilor. Cravillier zărise cel dintâi dușmanii și dădu de veste aliatului său. Cavalerul de Hocquincourt ridică pânzele spre a merge mai înte.

Lupta se angajă puțin timp mai târziu. Cele două vase departe de a fugi fură inconjurate de către fregate.

Cavalerul de Tourville arătase dela început un sânge rece și un calm care-l determină pe Hocquincourt să-i dea comanda postului celui mai periculos. Ceilalți voluntari se prezintau slabi de tot.

Inamicii fură respinși; dar numai pentru puțin timp căci la un moment dat fregata lui Hocquincourt fu invadată de către vre-o șizeci de inamici cu turbane. Atunci își începu cavalerul de Tourville activitatea. Nici unul din cei 60 de Algerieni cari urcaseră pe bord nu se mai reîntoarse pe vas. Cu toții fură omorâți sau înecați. Lupta s'ar fi terminat curând dacă n'ar fi intervenit ajutoarele din Matapan.

Lupta reîncepu și mai dărză. Unul din cele două vase se îndrepta furios spre fregata lui Hocquincourt. Trei ore dură desfășurarea luptei; dar când situația părea mai disperată pentru echipajul vasului lui Hocquincourt o mare dezordine se produse în rândurile adversarilor. Profitând de acest fapt Hocquincourt prinse curaj și atacă vasul. D. de Tourville deși rănit sări printre primii pe vasul inamic. Tripolinii depuseseră la început o oarecare rezistență; imediat însă depuseră armele.

În acest timp vasul care lupta împotriva lui Cravillier era și el învins.

Astfel se sfârși această zi. Spre seară vasele căutară undeva o insulă prin apropiere; găsiră insula Lifanta care era foarte ospitalieră.

Aci locuia printre alții, un grec exilat din Atena și care se numea Yani. Acesta era renumit prin profesiunea de doctor pe care o exercita; dar mai renumit era datorită fetei sale de o frumusețe ale cărei ecouri străbătuseră depărtări mari.

Populația din Lifanta acordă o largă ospitalitate echipajului îngrijind cu de-

volament pe cei răniți. Printre aceștia se afla și cavalerul de Tourville. Pentru ca îngrijirea cavalerului să fie cât mai desăvârșită doctorul Yani îi puse la dispoziție o odaie din casa sa. Luă însă toate măsurile pentru ca străinul să nu dea ochii cu fata sa.

Măsurile luate însă nu duseră la nici un rezultat căci cei doi tineri tot se întâlneau. Andronica — astfel se numea fata — era de o frumusețe răpitoare, dar nici cavalerul de Tourville nu era prea urât. Astfel încât tinerii începură să se împrietenească.

Grație îngrijirilor lui Yani, pacientul mergea spre vindecare, rănile sale se închideau cu pași repezi datorită și îngrijirilor Andronicii care-i servea de soră de caritate.

Astfel se născu dragostea. Dar cavalerul era timid așa că toate inițiativa aparțineau Andronicii. Ea-i dădu primul sărut, ea îi strânse pentru prima oară mâna și tot ea îi propuse s'o răpească atunci când dânsul trebui să plece.

D. de Hocquincourt se interesa și el de Andronica; îi ceru chiar cavalerului să-l recomande, dar acesta nu acceptă. Astfel încât în sufletul său căpitanul începu să-i poarte ură. Dragostea pentru Andronica o simțea tot mai puternic fără ca să i-o poată spune.

Gelos de victoria lui Tourville el hotărî să-i scurteze zilele fericite ale dragostei, hotărînd plecarea vasului. Andronica voia însă să plece și dânsa.

Lucrul nu era atât de simplu. Căci cum putea s'o imbarce pe vasul rivalului său, Andronica însă insistă.

Astfel încât atunci când veni miezul nopții Andronica fu pe mal întovărită de o singură servitoare care plângea cu hohote. Era o noapte fără lună. Operația imbarcării se făcu cu anevoință cei doi tineri neputându-și vorbi unul altuia pentru a nu trezi bănueli.

Puțin timp după aceea vasul se îndreptă spre mal.

În cabina în care se afla Andronica era întuneric. Curând însă se aprinse lumina și atunci ea văzu cu groază că cel ce se afla cu dânsa în cabină nu era cavalerul de Tourville, ci d. de Hocquincourt. Acesta fusese pus în curent printr'un servitor de planurile amănunțite ale lui Tourville și la ora hotărîtă o așteptă la locul indicat de acesta reușind s'o facă să creadă pe Andronica că cel ce o transporta pe vas era cavalerul.

Scena ce urmă nu e prea ușor de descris. Andronica se apără cu îndârjire și — zice-se — ieși învingătoare.

În timpul acesta Tourville călătorea abătut pe celălalt vas. El o așteptase pe Andronica, dar credea că ea nu venise. Și fiindcă vasul lui Hocquincourt se depărtase de mal înainte de ora fixată, trebui să se imbarce pe vasul celălalt.

Trei zile călătoriră ei pe mare. În tot acest timp nici un obstacol nu le apără.

Dar în ziua a patra pe când soarele orbora spre asfințit trei vase din Malta tăiară drumul. Cavalerul de Tourville intră din nou în acțiune, luptând timp de trei ore și aducând victoria vasului său. Celălalt vas — în care se afla Hocquincourt și Andronica — dispăruse.

Venise noaptea. Vasul înainta ca și cum nimic nu s'ar fi întâmplat. Tourville era însă torturat de gânduri. În timpul luptei îi se păru la un moment dat că aude vocea Andronicii pe celălalt vas. El se plimba agitat pe bord, era sigur că Andronica se află pe unu din vasele inamice. El își închipuia că fusese răpită de acasă. Dar nu era sigur. Pentru a se convinge de adevărul lucrurilor el se întoarse la Lifanta. Yani crezuse că fata sa era răpită de dânsul. Când îl văzu însă venind singur îi dădu seama că îl acuzase pe nedrept pe cavalerul de Tourville.

Acesta îi dădu ospitalitate pe vasul său și amândoi porniră în căutarea Andronicii.

Fregata lui Hocquincourt se pierdea undeva prin depărtări. Cavalerul de Tourville primi însă o scrisoare prin care acesta îi cerea... scuze că i-a răpăi iubita și îi dădea întâlnire pe insula La Valette.

Nu-i găsi însă acolo. Unde putea să caute? Mediterana era mare — și iară sosea cu pași repezi. D. de Tourville trebui să-și petreacă iarna pe insula Malta. Distracțiile pe care i le oferă cei de pe insulă îl făcură să mai uite puțin m. Yani însă era inconsolabil. Prin mîntea sa trecea fel de fel de gânduri negre cari nu-i dădea pace nici o clipă. De când îl părăsise Andronica el nu mai avea nici odihnă nici poftă de mâncare. El continua să slăbească și să se ofilească până ce într'o zi muri.

În luna Ianuarie, ne mai putând rezista Tourville porni în căutarea iubitei sale. Ajuns în insula Zanta i se spusă că într'adevăr Hocquincourt stătuse totă iarna acolo. Dar nimeni nu-i putea spune nimic despre Andronica. Astfel încât neliniștea creștea tot mai mult în sufletul său.

Fără să știe încotro merge, Tourville o luă spre larg. Merse astfel timp de câteva săptămâni ascultând doar de la gile vântului.

Pe când mergea astfel, îi ieși în cale niște vase dușmane. Între cele două tabere se încinse o luptă serioasă care se termină cu victoria lui Tourville. Partea din echipajul dușman fusese aruncată în mare, iar parte dispăruse. Tourville făcu cuse pe bordul vasului inamic ca să procedeze la inventarierea prăzii când deodată se arătă înaintea ochilor săi Andronica.

Edi. Flammarion-Paris

